

PERSPEKTIVY INTELISAW

I. ROČNÍK DOKTORANDSKÉ
FILOSOFICKÉ KONFERENCE
12.-14. 9. 2024

Sborník abstraktů

Sborník abstraktů k příspěvkům předneseným na
1. ročníku doktorandské filosofické konference
PERSPEKTIVY MYŠLENÍ
konané ve dnech 12.–14. září 2024 v Praze
v prostorách Akademického konferenčního centra
Akademie věd ČR

Konferenci společně pořádají:

Program konference je k dispozici na webu *perspektivy.flu.cas.cz*

Abstrakty jsou ve sborníku řazeny abecedně podle příjmení autora/autorky.

Abstrakty neprošly jazykovou úpravou a za jejich obsah odpovídají autoři.

Obsah

Požadavky Sociologického osvícenství na Kantovu osvícenskou etiku Jan Adamec.....	1
Kosmos jako živý tvor: Kosmologicko-biologické analogie v raném stoicismu Lenka Ambrožová.....	3
Femaleness and Matter in Plato's Timaeus Jorge Arjona.....	5
Etika péče jako teoretické východisko pro implementaci politik rovnosti v akademickém prostředí Iveta Bayerová .7	
Buridan v Raji a Danteho odmítnutí tragédie Martin Borovjak.....	9
Perspektivy v myšlení Blaise Pascala Alexandra Brocková.....	11
Crippling Care: Politické perspektivy péče Darja Dočekalová.....	13
Starý pes a nové kousky: současná nedorozumění pohledem evoluce jazyka Martin Dominik.....	15
Užití idey evoluce v transhumanizme Patrícia Dudíková.....	17
Quineovská vs.....	19
neo-quineovská metaontologie Michaela Dudová	
K čemu všechna ta kritika? O Adornovi a možnostech poválečné filosofie Alžběta Dyčková.....	21
Deleuze a Guattari – Deteritorializace jako politická svoboda? Martin Fereš.....	23
Stabilizace zpasivněním? Pozdně-moderní společnost a její kritika z hlediska selhání Josefína Formanová.....	25
Co je to skutečnost? Novo-humovská perspektiva Jan Fršlínek.....	27
Transhumanistická koncepce Mind-Uploadingu: Představení, problémy, perspektivy regulace Jan Fršlínek.....	29
Biotechnologické vylepšování morálky: biologické ukotvení morálních dispozic Tomáš Gašpar.....	31
Franz Rosenzweig mezi starým a novým myšlením Felix Geisler.....	33
Rhythm and meaning, a phenomenological reading of Deleuze's rhythmicity Thérèse Gräff.....	35
Konrad Lorenz – mezi konstruktivismem a realismem – počátky a dialog s Kantem Martin Hašek.....	37
Jak spravedlivé jsou Rawsovy principy spravedlnosti? Majka Hausen.....	39
Fear Of Missing Out (FOMO) – Concept And Discourse Paul Herden.....	41
The Normative Problem(s) of 'Progress' Frank Hernandez.....	43
Veci lidské a věci božské Tatiana Chavalková Badurová.....	45
Intelektuální ctnosti jako epistemický cíl vzdělávání Hana Jermakova.....	47
Myšlenkové experimenty v diskusi o morálním vylepšování člověka Petr Jošt.....	49
From Principles to Stories: Recognising Philosophical Value of Literature Diana Kalášková.....	51
From Human Intelligence to Artificial Intelligence: Issues, Convergences and Divergences Carmel Kimwanga Sala.....	53
Praktické vyústění existenciální psychoanalýzy: Sartre a Saint Genet Markéta Kiššová.....	55
Antisthenés sókratík: recepce antisthenovské dialektiky a dialektické prvky epideiktických řečí Michal Kokeš. 57	

Význam filosofie v hermeneutice Anselmova spisu Cur Deus homo Ondřej Kříž.....	59
Přirozené právo na majetek jako instrumentální právo Matěj Křížecký.....	61
Ardentní realismus a jeho metasémantický problém David Kubíček.....	63
Quantum indeterminism and its philosophical interpretations for existence. 	65
Jiří Kučera	
Motiv soběstačnosti v Rousseauových Úvahách o polské vládě Jakub Loskot.....	67
The Influence of the Post-Truth Media on the Background Culture: From a Rawlsian Standpoint Vladimír Lukáč.....	69
Kognitivní mapy jako Kantovo apriori Pavel Matail.....	71
Kreativita umělé inteligence Tereza Matějková.....	73
Fluidná nacionalita ako následok národného (pseudo)monizmu Matej Miklián.....	75
Exemplarity and Meditatio Mortis in Seneca's Moral Epistles Dominik Novosád.....	77
Architektonika Bruno Pella.....	79
Ontologické předpoklady narativu Jakub Peloušek.....	81
Problematika soukromí v digitálním prostředí Zuzana Piskořová.....	83
Psychotherapie jako etická reflexe Milan Polák.....	85
Zrcadlo gnóze.....	87
K Jonasově filosofické interpretaci gnosticismu Jan Přibáň	
Role distance v etické imaginaci: Reflexe longdistancismu a longtermismu v kontextu klimatické krize David Rozen & Vojtěch Svěrák.....	89
The Concept of the Other as a Condition of Ethical Universality.....	91
Limits of Criticism of Recognition Theory Ekaterina Shashlova	
Caring for the nonhuman between Singer's animal ethics and posthumanism Julita Skotarska.....	93
Piktorialismus a naturalistická fotografie v kontextu diskuse o uměleckém statusu fotografie ve 2. polovině 19. století Adéla Sommerová.....	95
Nietzschův projekt zchlazení mysli.....	97
(Motivy filosofické terapie ze středního období.) Bernard Soška	
Idea přátelství v merovejském a raně karolinském prostředí Martin Šenk.....	99
Søren Kierkegaard: způsoby sdělování a horizonty porozumění Dalimil Ševčík.....	101
Paradox důvěry: Etické reflexe a umělá inteligence ve filosofickém zkoumání Jana Švadlenková.....	103
Sade, Nietzsche a jejich interpreti Vojtěch Trnka.....	105
Nietzschova koncepce zdraví duše ve světle současných definicí duševního zdraví Marek Vodička.....	107
Herderova filosofie v kontextu současnosti: Humanita jako ontologický pojem Adam Vostárek.....	109

Požadavky Sociologického osvícenství na Kantovu osvícenskou etiku

Mgr. Jan Adamec

Německá a francouzská filosofie, FHS UK Praha

Klíčová slova: Luhmann, Kant, Etika, Osvícenství

Reference:

Kant, I. (2013). Studie k dějinám a politice. Oikoymenh.

Luhmann, N. (1970). Soziologische Aufklärung 1. VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Luhmann, N. (1989). Paradigm lost: Über die ethische Reflexion der Moral. Suhrkamp.

Luhmann, N. (2008). Moral der Gesellschaft. Suhrkamp.

Stegmaier, W. (1998). Niklas Luhmanns Systemtheorie und die Ethik, In:Ethica, 6. Resch.

Autor „Sociologického osvícenství“ (Luhmann, 1970) Niklas Luhmann se především v posmrtně vydané sbírce *Moral der Gesellschaft* (Luhmann, 2008) obrací pln obav a nespokojenosti na etiku. Krom jiného, dle něho nová socio-historická situace vyžaduje respekt ke specifickým normám sociálních funkčních systémů, což má být v rozporu s universalistickými nároky tradičně pojatých etických norem. Neboť je dle Luhmanna společnost od doby Kanta, v podstatných rysech stejná (tj. funkčně diferencovaná), je pro nás právě proto Kantův přístup k etice stále závazný. To nás staví před otázku, jež se snaží příspěvek vyřešit a sice, v čem je Kantova etická koncepce pro Luhmanna tak nedostatečná, když ji komentátoři vidí jako Werner Stegmaier (Stegmaier, 1998) jako veskrze kompatibilní s Luhamannovou teoretickou koncepcí? Co způsobuje jeho nespokojenost s moderní etikou? Když již Kant v podstatě bez problémů adresuje jeho explicitně formulované obavy v otázkách etice z textu *Paradigm lost: Über die ethische Reflexion der Moral*. (Luhmann, 1989) Vždyť právě výše zmíněnou obavu ze ztráty autonomie funkčních sociálních systémů Kantova koncepce neumožňuje, jednalo by se nejen o neoprávněnou aplikaci principů umožňujících autonomii racionálního subjektu na předměty teoretického poznání (jedním ze sociálních funkčních systémů je věda), ale i o porušení rozlišení na veřejné a soukromé užití rozumu. Odpověď bude spočívat ve vícero provázaných aspektech. Od zohlednění nemožnosti reprezentace celku společnosti v rámci společnosti, po požadavek přijetí teoretické sociologické pozice nepředvídatelnosti vývoje společnosti, tedy zavrnutí pokroku a souvisejícím požadavkem na metody morálního rozhodování ve světě bez pokroku. Cílem příspěvku je umožnit konkretizaci změny, na příkladu etiky, mezi klasickým osvícenstvím konce 18. století, exemplifikovaném Kantovou koncepcí (Kant, 2013), zaměřeném na osvobození člověka a sociologickým osvícenstvím konce dvacátého století zaměřeném na osvobození sociálních systémů od jimi samými způsobeného zdání nutnosti.

Kosmos jako živý tvor: Kosmologicko-biologické analogie v raném stoicismu

Mgr. Lenka Ambrožová
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Klíčová slova: stoicismus, kosmologie, duše, logos

Reference:

Hahn, D. E. (1977) *The Origins of Stoic Cosmology*. Ohio State University Press.

Lloyd, G. (2007). *Pneuma Between Body and Soul*. *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, 13, 135-146.

Long, A. A. (1982). *Soul and Body in Stoicism*. *Phronesis*, 27(1), 34-57.

Powers, N. (2012). *The Stoic Argument For the Rationality of the Cosmos*. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 43, 245-269.

V kosmologických představách raných stoiků se opakovaně setkáváme s označením kosmu za živou, oduševnělou, racionální bytost. Tento fakt umožňuje přidat k fyzikalistickému popisu stoické kosmologie také biologizující pohled na ni. Cílem mého příspěvku je proto vyzdvihnout analogie mezi kosmem a živými tvory, které je možno nalézat v textech raných stoiků, a poukázat na význam těchto analogií pro stoickou filosofii obecně.

Kosmos je, zrovna tak jako všichni živočichové, ve stoickém myšlení složen z těla a duše (která je sice rovněž tělesná, avšak od těla odlišná a oddělitelná). Duši kosmu raní stoici spojovali s ohněm, a to buď s ohnivou sférou na periferii kosmu v případě Kleantha z Assu, nebo s pneumatem – substancí složenou z ohně a vzduchu v myšlení Chrýsippa ze Soloi. V této souvislosti je třeba poznamenat, že pneuma prostupuje celým kosmem a všemi jeho částmi – není tedy jen duší kosmu, nýbrž zároveň tvoří individuální duše všech živých bytostí, čímž tyto spojuje spolu navzájem i s kosmem jako celkem.

V dochovaných stoických kosmologických fragmentech je rovněž tematizována nejvyšší, řídící část duše (hegemonikon). V ní u racionálních bytostí, jimiž má vedle dospělých lidí být právě i kosmos, vyvstává rozum (logos). Stoici byli přesvědčeni o tom, že kosmos jakožto nejdokonalejší jsoucno musí být logem obdařen, a tento kosmický logos je zároveň zdrojem rozumu pro individuální racionální bytosti. Racionalita a s ní související účelnost kosmu měly velký význam mj. i pro stoickou etiku, a proto je jejich důkazům ve stoických textech věnována velká pozornost. Postup argumentace raných stoiků v tomto směru se ve svém příspěvku rovněž pokusím nastínit.

Femaleness and Matter in Plato's Timaeus

Jorge Arjona

Department of Philosophy and Religious studies, FF UPCE

Keywords: Femaleness, Matter, Receptacle

References:

Atack, C. (2020). Plato's queer time: dialogic moments in the life and death of Socrates. In *Classical Receptions Journal*, Vol. 12, Issue 1, p. 10–31.

Bianchi, E. (2016). A queer feeling for Plato: corporeal affects, philosophical hermeneutics, and queer receptions. In *Angelaki*, Vol. 21, No. 2, p.139-162

Butler, J. (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. London: Routledge.

Irigaray, L. (1974). *Speculum de l'autre femme*. Paris : Les éditions de Minuit.

Sandford, S. (2010). *Plato and Sex*. Cambridge: Polity Press.

This paper aims to undertake the genealogy of a terminological entanglement that sits at the base of Western misogyny. Following continental feminist philosophies, I claim that the elements of this entanglement are already present in Plato's *Timaeus* and serve as a violent foundation for what would become Western misogyny. Accordingly, in this paper I trace the textual evidence in the *Timaeus* that justifies or denies the existence of a specifically platonic rationale for the Western association of matter and femaleness. In the *Timaeus* Plato introduces an ontological principle as the mediating instance between the Forms and their instantiations (49a5-6), namely, the receptacle, the place where the inscription of the Model Forms on their sensible copies takes place. Even if Plato discourages the likening of the receptacle to any other body, he himself compares it to a nurse (49a6), a mother (50d3), the odorless liquids that are the basis of ointments (50e7), and the soft material out of which figures are molded (50e8), giving rise to possible interpretations of the receptacle as sexed – specifically female – matter. In this paper I argue that there is a circularity behind Plato's comparison, which partly characterizes Western misogyny, and can be captured by the following question: is the receptacle female-like because of its malleability and matter-like character, or is it malleable and matter-like because of its female-like character? To some extent, this circularity would not matter had it not turned into a mutually deprecating entanglement. Hence the necessity of disarticulating this entanglement: its circularity sustains a misogynist figuration of femaleness. To challenge this figuration implies the genealogical struggle for different meaning out of the ruins of this deprecating circularity.

Etika péče jako teoretické východisko pro implementaci politik rovnosti v akademickém prostředí

Mgr. Iveta Bayerová
Applikovaná etika, FHS UK Praha

Klíčová slova: etika péče, organizační kultura, rovné příležitosti

Reference:

- Held, V. (2015). Etika péče. Osobní, politická, globální. *Filosofia*.
- Bourgault, S. (2017). Prolegomena to a caring bureaucracy. *European Journal of Women's Studies*, 24 (3): 202–217.
- Urban, P. (2022). Pečující veřejná správa? *Biograf*, 75-76: 61-76.
- Tronto, C.J. (2013). *Caring democracy. Markets, equality, and justice*. New York University Press.

Etika péče, která vstoupila do filosofického světa v 80. letech minulého století, přinesla myšlenku, že hodnoty pečujícího (mateřského) vztahu, mohou být přeneseny do dalších oblastí lidského rozhodování a jednání, od interakcí v rámci nejbližších vztahů, přes širší společenské vazby, až po globální etické otázky. Jako součást feministického diskurzu přináší tento směr uvažování požadavky na emancipaci menšin a dosažení všeobecné rovnosti. Zdá se tak, že aktuální vývoj institucionálních změn v akademickém prostředí, kde univerzity povinně musí mít plány genderové rovnosti, aby mohly čerpat finance z evropských zdrojů na vědu a výzkum, jako by naplňoval požadavky (alespoň v rámci tohoto společenského segmentu), které začaly být již před několika desetiletími kladeny teoretičkami a teoretiky péče. Cílem mého výzkumu je zjistit, do jaké míry mohou skutečně tyto plány přispívat k tvorbě organizační kultury, kterou bychom mohli nazvat jako „pečující“, jakým způsobem by z hlediska etiky péče měla být opatření implementována, a zda se tak skutečně děje. V tomto příspěvku přinesu základní úvahy o tom, kde můžeme nacházet propojení mezi etikou péče a politikami rovnosti v akademickém prostředí, a jak lze myšlenky a východiska etiky péče prakticky využít při uvažování o implementaci politik rovnosti na univerzitě.

Buridan v Raji a Danteho odmietnutie tragédie

Mgr. Martin Borovjak
Katedra filosofie a religionistiky, TF JČU

Klíčová slova: Dante, tragédia, konflikt, Buridan

Reference:

MACINTYRE, A. (1981) *After Virtue*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

NUSSBAUM, M. (1986) *The Fragility of Goodness*. Cambridge: Cambridge University Press.

RAPHAEL, D. D. (1960) *The Paradox of Tragedy*. New York: Routledge.

SCHLESINGER, H. J. (2008) *Promises, Oaths, and Vows: On the Psychology of Promising*. New York/London: The Analytic Press.

STEINER, G. (1961) *The Death of Tragedy*. New York: Oxford University Press.

Cieľom príspevku je predstavenie Danteho implicitného odmietnutia „tragického videnia sveta“ v antickom zmysle, reprezentovaného klasickou gréckou tragédiou. Tá je v príspevku chápaná v duchu myslenia MacIntyre, Nussbaumovej, Steinera, či D. D. Raphaela. Jej základnými znakmi sú 1) tragický hrdina pevne zakorenený v spoločnosti 2) konflikt medzi dvomi protichodnými záväzkami, s ktorým je tragický hrdina konfrontovaný a ktorého racionálne riešenie presahuje ľudské možnosti; 3) fatalizmus, ktorému tragický hrdina vzdoruje napríklad unáhleným sľubom voči božstvu; 4) možnosť božského zásahu, ktorý síce konflikt ukončuje, no nerieši; 5) nespravodlivosť, ktorá implikuje nezlučiteľnosť tragédie s judeo-kresťanskou vierou v spravodlivého Boha. Dante (a stredovek ako taký) význam tragédie zúžil: vnímal ju ako vyšší žáner (oproti komédii), písaný vyšším jazykom a končiaci nešťastne. Preto je jeho vyvrátenie tragédie vo vyššie uvedenom zmysle len implicitné. Tri pasáže v úvodných spevoch Raja obsahujú výrazný tragický moment, no každý z nich je následne vyriešený a konflikt mizne: 1) zbytočnosť unáhlených sľubov (archetypálne príklady Agamemnona a Jeftu) 2) vnímaná nespravodlivosť pri trochu horšom osude nevinných duší, ktoré nesluli sľub, no nie vlastnou vinou 3) výber z dvoch rovnocenných možností, kde Dante popisuje paralýzu v duchu paradoxu Buridanovho osla: Dante-pútnik nevie, ktorú z dvoch otázok skôr položiť a dilemu prekonáva pomocou postavy Beatrice symbolizujúcej božiu milosť. S antickou tragédiou túto situáciu spája limitovanosť racionálneho rozhodovania pri výbere z dvoch zdanlivo rovnakých možností. Taktiež tu dochádza k božskému zásahu, ale na rozdiel od tragédie je konflikt vyriešený (Beatrice mu vysvetlí, že jeho dve otázky v skutočnosti neboli rovnocenné).

Perspektivy v myšlení Blaise Pascala

Mgr. Alexandra Brocková
Německá a francouzská filosofie, FHS UK Praha

Klíčová slova: Blaise Pascal, Myšlenky, perspektivismus, hledisko, imaginace, myšlení, poznání, pravda

Reference:

Bras, G., & Cléro, J.-P. (1994) Pascal. Figures de l'imagination. PUF.

Lyons, J. D. (2005). Before Imagination : Embodied Thought From Montaigne to Rousseau. Stanford University Press.

Mesnard, J. (1994). Point de vue et perspective dans les Pensées de Pascal. Courier du Centre international Blaise Pascal, 16. www: <http://journals.openedition.org/ccibp/587>.

Pascal, B. (1937). Myšlenky. Jan Laichter.

Pascal, B., & Horák, P., & Sousedík, S. (1985). Svět Blaise Pascala. Vyšehrad.

Pozornost francouzského matematika a filosofa 17. století Blaise Pascala zaujalo zkoumání perspektivy dvojím způsobem. Nejprve se coby vědec perspektivě věnoval jako „geometrii pohledu“. O tomto jeho poli zájmu máme svědectví hlavně díky Gottfriedu Wilhelmovi Leibnizovi, ale samotný Pascalův spis *Méthode de perspective* se nedochoval. Avšak Pascala záležitost perspektivity zaujala i jiným způsobem než z geometrického hlediska. Ve svých *Myšlenkách* uvažuje o perspektivitě lidského poznání a užívá této myšlenky volněji a na konkrétních příkladech. Právě tato podoba Pascalova zájmu o perspektivu, lépe řečeno lidská hlediska, bude nyní stát v centru naší pozornosti.

Příspěvek bude vystavěn kolem otázky, jak Blaise Pascal zohledňuje perspektivnost v poznání. Pascal v souladu s Descartem tvrdí, že vznešenost člověka tvoří myšlení, ale je třeba se pokusit nahlédnout, co Pascal míní myšlením. Proto se zaměříme na jeho úvahy o dvojím typu myšlení (*l'esprit de géométrie* a *l'esprit de finesse*) a o různých typech poznání. Zohledníme stěžejní úlohu imaginace, která člověku umožňuje se mýlit i mít zkušenost s nahlížením různých hledisek a zdůrazňovat při nich jiné rozhodující aspekty. Z díla *Myšlenky* uvedeme charakteristické fragmenty, v nichž Pascal zohledňuje nestálost člověka v zaujetí hlediska, zdůrazňuje nestálost poznání a jeho způsoby, a reflektuje (ne)možnost mít pravdu.

Crippling Care: Politické perspektivy péče

Mgr. Darja Dočekalová
Katedra filozofie, FF UPOL

Klíčová slova: etika péče, crip, queer, politická praxe, feminismus

Reference:

hooks, b. (1991). *Yearning: Race, Gender, and Cultural Politics*. South End Press.

Kafer, A. (2013). *Feminist, Queer, Crip*. Indiana University Press.

Piepzna-Samarisnga, L. L (2022). *The Future is Disabled*. Arsenal Pulp Press.

Sevenhuijsen, S. (1998). *Citizenship and the Ethics of Care*. Routledge.

Tronto, J. (2013). *Caring Democracy: Markets, Equality and Justice*. NYU Press.

Tronto, J. (2015). *Who Cares?* Cornell University Press.

Etika péče je současnou a stále se vyvíjející morální teorií, jejíž základy byly položeny v osmdesátých letech minulého století psycholožkou a feministkou Carol Gilligan. Tato disciplína, jejíž východiska jsou často formulována ve smyslu protikladu k tzv. „etice spravedlnosti“, za dobu své existence prošla několika proměnami. Současná etika péče je charakteristická odklonem od tzv. „ženské morálky“ (Ruddick, Noddings) a opozice k etice spravedlnosti, ale snaží se vyzdvihnout péči jako téma politické (nekolidující s etikou spravedlnosti) a společensky-transformativní (Tronto). Předkládaný příspěvek chce být kritickým doplněním těchto tendencí o teorii a praxi feministických, crip, trans, queer a BIPOC kolektivů, které: 1. přesouvají pozornost od pečujícího subjektu také k samotnému subjektu péče 2. vyzdvihují sdílenou prekaritu pečujících osob a osob, které péči dostávají, aniž by je však stavěla do vzájemné opozice 3. reprezentují alternativu k výkonům péče, které nejsou genderově, rasově či třídně podmíněné, privatizované a komodifikované kapitalistickou ekonomikou.

Dalším z cílů příspěvku je teoretické ukotvení prolínání péče vlastní crip, trans, queer a BIPOC kolektivům a konceptu „pečující demokracie“ od Joan Tronto. Konečným ze záměrů je pak zamyšlení se nad relevancí dosavadního zkoumání pro (feministickou) politickou praxi v České republice. Tuzemské neoliberální politické programy jsou charakteristické zužováním sociálního státu, které doléhá nejenom na ty, kteří péči poskytují, ale také na ty, jež péči přijímají. Budování alternativních sítí péče „ze spodu“ je jednou z nadějí na prosazení politizace péče za předpokladu změny samotného systému směrem k decentralizaci, „feministické“ deliberaci a „nerůstu“.

Starý pes a nové kousky: současná nedorozumění pohledem evoluce jazyka

Mgr. Martin Dominik
Katedra filozofie, FF MU

Klíčová slova: Hermeneutika, rozumění, evoluce, vznik jazyka

Reference:

Bloom, P. (2000). How children learn the meanings of words. MIT Press.

Brennan, J.R. (2022). Language and the brain: a guide to neurolinguistics. Oxford University Press.

Fitch, T. W. (2013). The evolution of language. Cambridge University Press.

Planer, R. a Sterelny, K. (2021). From signal to symbol: the evolution of language. MIT Press.

Tomasello, M., Carpenter, M., Call, J., Behne, T. a Moll, H. (2005). Understanding and sharing intentions: The origins of cultural cognition. Behavioral and Brain Sciences, 28(5), pp.675–691.

Porozumění jazyku je přirozený a evolučně vzniklý proces. Běžně probíhá rychle a implicitně, dokud se nevyskytnou neočekávané problémy. V případech, kdy se nám interpretovaná věta jeví jako nepravdivá nebo v rozporu s našimi předsudky, se mozková aktivita zvyšuje. Naopak za normálních okolností je porozumění aktivní automatický proces, na který se nemusíme soustředit.

Proces porozumění jazyku se vyvinul za specifických podmínek, které nadále předpokládá pro své bezchybné fungování. Ony však nejsou v současné společnosti vždy splněny, a mozek nás tak přivádí k nedorozumění. Obdobné podmínky navíc rovněž provázejí individuální osvojování jazyka dětmi, takže problém není jednotlivcovým učením zmírňován, ale je spíše prohlubován.

Primární jazykovou varietou lidí je řeč, kterou mluví jejich (sociolingvistická) skupina sdílející rovněž základní znalosti a hodnoty. Homogenita je historicky typickou situací z individuálního (ontogenetického) i obecného, rodového (fylogenetického) hlediska. Je přítomna při osvojování jazyka v rodině a také při vzniku jazyka jako takového ve skupinách pravěkých lidí. V obou případech osvojení jazyka probíhá v mluvené řeči a v rámci malých kulturně jedolitých skupin s téměř identickými zkušenostmi. Za těchto podmínek je rychlý implicitní proces spolehlivým mechanismem pro pochopení promluvy a dosažení rozumění. Při komunikaci s příslušníky odlišných sociolingvistických skupin nás nicméně tento proces může svést na scestí, jelikož automaticky předpokládá, že druhá osoba sdílí naše základní znalosti, ačkoliv tomu tak často není.

Pochybení rychlého implicitního procesu lze napravit intervencí a využitím explicitního způsobu zpracování promluvy. Domnívám se, že k intervenci může sloužit například modifikovaný Schleiermacherův předpoklad primátu neporozumění. Pokud bude internalizován, může mít dlouhodobé výsledky a zlepšit naše porozumění druhým.

Užitie idey evolúcie v transhumanizme

Mgr. Patrícia Dudíková
Katedra filozofie, FF MU

Klíčová slova: evolučná teória, transhumanizmus, postčlovek, technologické vylepšovanie

Reference:

Darwin, Ch. (2009). *The Origin of Species*. Cambridge University Press.

Huxley, J. (1959). *New Bottles For New Wine*. Chatto & Windus.

Kurzweil, R. (2008). *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. Duckworth Overlook.

More, M., Vita-More, N. (eds.) (2013). *The Transhumanist Reader*. John Wiley & Sons.

Konferenčný príspevok si kladie za cieľ prezentovať špecifické spôsoby využitia idey evolučnej teórie v transhumanistických úvahách o budúcnosti a technologickom vylepšovaní človeka. Transhumanizmus vzniká ako jedna z reakcií na publikáciu Darwinovho *The Origin of Species* (1859) a *The Descent of Man* (1871), najmä na dôsledky plynúce zo zmeny postavenia človeka v prírode. Človek sa totiž v kontexte evolučnej teórie stáva súčasťou dynamickej a premenlivej prírody, na základe čoho sa v dvadsiatom storočí hromadia úvahy o nových možnostiach a budúcnosti ľudského druhu.

Transhumanizmus je myšlienkový smer, ktorý chápe ideu cieleného vylepšovania človeka ako ďalšie pokračovania jeho evolučného vývoja. Idea vedomej evolúcie praktikovanej skrze racionálne využívanie technológií má vyústiť v postčloveka ako ďalšej evolučnej úrovne, výrazne odlišnej od súčasného človeka, hoci konkrétna podoba zostáva nejasná (napríklad kyborg, digitálna entita, nový biologický druh, a podobne).

Hoci evolučná teória tvorí historické východisko transhumanizmu i základ mnohých súčasných transhumanistických úvah, v príspevku prekladám, že ich pojmávanie evolúcie je veľmi špecifické, či miestami až zavádzajúce, a nemožno ho interpretovať ako priame pokračovanie darwinovskej evolučnej teórie. V konferenčnom príspevku sa zameriavam na tri spôsoby využitia idey evolúcie transhumanistami. Zameriavam sa pritom na dva typy transhumanizmu, a to singularitarianizmus a extropianizmus. Najprv sa zaoberám evolúciou na vesmírnej škále smerujúcej k singularite, ktorú prezentuje Raymond Kurzweil v diele *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology* (2005). V druhej časti príspevku pojednám o transhumanistickom prirovnaní detstva a dospelosti k prirodzenej a vedomej evolúcii, ktoré nachádzame u extropianistov Maxa Morea a Nicka Bostroma. Na záver sa budem sústreďovať na myšlienkové súvislosti medzi termínmi pokroku, evolúcie a technologického vylepšovania človeka.

Quineovská vs. neo-quineovská metaontologie

Mgr. Michaela Dudová
Katedra filozofie, FF OU

Klíčová slova: Quine, metaontologie, naturalismus

Reference:

Egerton, K. (2016). Getting off the Inwagen: A Critique of Quinean Metaontology. *Journal for the History of Analytical Philosophy* 4(6).

Ladyman J., Ross D. (2007). *Every Thing Must Go: Metaphysics Naturalized*. Oxford University Press.

Quine, W. V. O. (1955). Posits and Reality. In: *The Ways of Paradox and Other Essays* (1960), Harvard University Press.

Quine, W. V. O. (1981). *Theories and Things*. Harvard University Press.

Van Inwagen, P. (1990). *Material Beings*. Cornell University Press.

Dominantní narativ dějin analytické filosofie připisuje Quineovi ve vlivné debatě ze 40.- 50. let 20. vítězství nad Carnapem, jež následně udělilo metafyzickému výzkumu legitimitu skrze naturalistický metodologický monismus a zachránilo jej před hrozbou verifikacionismu (Chalmers 2009, Putnam 2004). Základ tohoto metaontologického přístupu představuje teze, podle níž věda a ontologie existují na stejném kontinuu a není mezi nimi kvalitativní rozdíl. Metafyzik či metafyzička by proto při volbě mezi alternativními teoriemi měli brát v úvahu teoretické ctnosti, kterými jednotlivé modely oplývají.

Otázkou, kterou si pokládám ve svém výzkumu, je, do jaké míry a v čem se současná neo quineovská metaontologie¹ odchyluje od původních myšlenek Quinea. V příspěvku se zaměřím primárně na spornou oblast naturalismu, ale načrtnu i další možné problémy (např. univocita existenčního kvantifikátoru či realismus o objektivní struktuře reality, se kterou by měla naše ontologie korespondovat). Pro Quinea představuje naturalismus přesvědčení, „že realitu je třeba odhalovat a popisovat v rámci vědy, a ne skrze nějakou první filosofii“ (1981, 21). Pokusím se ukázat, že naturalismus představoval ústřední část jeho metaontologie, kterou např. zastánci mereologického organicismu či nihilismu hlásící se ke quineovské metaontologii neoprávněně ignorují, když nevědecky předpokládají existenci nejjednodušších částic. Podle Quinea navíc objekty empirické zkušenosti (jako např. židle nebo kameny) představují v naší nejlepší teorii o světě stejný typ pozitivů jako nepozorovatelné objekty a věda nezahrnuje jen přírodní disciplíny, ale i třeba sociologii nebo historii, v nichž existence každodenních objektů hraje důležitou explanační funkci.

K čemu všechna ta kritika? O Adornovi a možnostech poválečné filosofie

Mgr. Alžběta Dyčková
Katedra filosofie, FHS UK Praha

Klíčová slova: Theodor Adorno, esej, duchovní zkušenost, kritika, filosofická metoda

Reference:

Adorno, T.W. (1990). *Gesammelte Schriften: Band 1. Philosophische Frühschriften*. Suhrkamp

Verlag.

Adorno, T.W. (1996). *Negative Dialektik*. Suhrkamp Verlag.

Adorno, T.W. (2024). *Poznámky k literatuře I*. Karolinum.

Foster, R. (2007). *Adorno: The Recovery of Experience*. State University of New York Press.

Jay, M. (2005). *Songs of Experience: Modern American and European Variations on a Universal Theme*. University of California Press.

Theodor Adorno patří mezi myslitele, kteří v průběhu 20. století došli k názoru, že je načase opustit tradiční filosofii a zamyslet se nad možnostmi, které v takové chvíli filosofii zbývají. Odmítl „starou“ filosofii takřkajíc z gruntu; zavrhl představu, že „síla myšlení může zachytit totalitu skutečnosti“, (Adorno, 1990, 325) vznesl námitky proti racionalistické, idealistické i fenomenologické filosofické metodě a načrtl nové cíle filosofického bádání v oblasti úvah o dějinách, společenské realitě, estetice i metafyzice. To, co filosofii tváří tvář selhání velkých systémů zbývá, je podle Adorna především kritika. Jejím hlavním úkolem je dbát dodržování nového kategorického imperativu: vést myšlenky a činy tak, aby se už nikdy neopakovala Osvětím ani nic jí podobného. (Adorno, 1966, 356) Kromě toho v sobě kritika nese potenciál udržovat (intelektuální) autonomii jednotlivce a, je-li praktikována určitým způsobem, umožňuje zprostředkování či znázornění specifických intelektuálních zkušeností. Poslední zmíněný rys kritiky v Adornově pojetí, její potenciál vytvořit prostor pro jakési filosofické zkušenosti, projde v rámci příspěvku důkladnějším rozbohem. Adorno se nepozastavuje u pouhého konstatování této možnosti či úlohy kritiky, nýbrž na sklonku 50. let představuje vlastní experimentální formu, která je vytvořena skrze kritiku: filosofickou esej. Tato si klade za cíl stát se jevištěm tzv. „duchovní zkušenosti“, (Adorno, 2024, 27) kterýžto koncept tvoří jeden z hlavních úběžníků Adorna myšlení. (Srv. Foster, 2007; Jay, 2005) V rámci svého příspěvku představím esejistickou metodu skrze specifikaci jednotlivých maxim, v souladu s nimiž se eseje mají podle Adorna komponovat, a explikací filosofických předpokladů, které jsou pro esej nezbytné. Tímto se pokusím poskytnout určitý manuál pro pronikání do Adornových spletitých textů a stručně se zamyslet nad příspěvkem, který pro filosofii Adorna esejistická metoda společně s jejími ambicemi mohou představovat.

Deleuze a Guattari – Deteritorializace jako politická svoboda?

Bc. Martin Fereš
Katedra filozofie, FF UPOL

Klíčová slova: Deleuze & Guattari, deteritorializace, politická svoboda

Reference:

Deleuze, G. a Guattari, F. (2010). Tisíc plošin: Kapitalismus a Schizofrenie 2. Hermann & synové

Holland, E. W. (2013). Deleuze and Guattari's A Thousand Plateaus: A Reader's Guide. Bloomsbury Academic

Prášek, P. (2018). Člověk v šíleném dění světa: Filosofie Gillesa Deleuze. Karolinum

Hallward, P. (2006). Out of this World: Deleuze and the Philosophy of Creation. Verso

Holland, E. W. (1991). Deterritorializing "Deterritorialization": From the "Anti-Oedipus" to "A Thousand Plateaus". SubStance. John Hopkins University Press

Tato prezentace se bude zabývat konceptem deteritorializace z pera Gillesa Deleuze a Félixu Guattariho. Tento koncept byl poprvé představen už v *Anti-Oidipovi*, v této prezentaci však budu představovat převážně jeho pozdější, komplexnější podobu z *Tisíce plošin*, protože tvoří v díle Deleuze a Guattariho přirozený předěl. Holland potvrzuje: „Deleuze a Guattari se v druhém díle vydali ‚dekonstruovat‘ jakékoliv binární protiklady, které ještě na konci prvního dílu zůstaly stát“ (Holland, 1991). Koncept deteritorializace tak prošel zásadním vývojem, stejně tak jako jemu příbuzné a na něj navazující koncepty.

Jedním z hlavních cílů této prezentace tedy bude představení deteritorializace ve srozumitelné formě, což už je samo o sobě velkou výzvou. Deleuze s Guattarim totiž *Tisíc plošin* psali rhizomatickou metodou, jejíž rozsah a význam bude též vysvětlen. Další překážkou je všeobecný anti-akademický postoj těchto dvou autorů, který má dopady na explikaci jakýchkoliv termínů v akademicky strukturovaném textu.

Druhým cílem této prezentace je takto vysvětlený koncept deteritorializace konfrontovat s politickou filozofií, konkrétně s naukou o svobodě. (Pojem „politického“ bude užíván v širším, spíše foucaultovském smyslu toho, co se týká moci.) Pro tyto účely budou představeny koncepce autorů Isaiha Berlina a Phillipa Pettita – rozdělení svobody na pozitivní a negativní, a pojetí svobody jako nonfrustrace, noninterference a nondominance.

Ambicí této prezentace je ukázat, že deleuzovsko-guattariovský koncept deteritorializace, pokud je brán jakožto nauka o svobodě, může poskytnout současnému pojetí svobod několik důležitých rozšíření a zdůraznění již přítomných, ale momentálně okrajových aspektů. Za nejdůležitější z nich považuji ukázání svobody nikoliv jako pasivního, binárního stavu, ale jako aktivní, nekončící činnosti jedince i skupin, jejíž nedílnou součástí je stejně tak nekončící analýza vlastní situovanosti ve vnějších i internalizovaných strukturách moci (nesvobod) a zhodnocení jejich vhodnosti.

Stabilizace zpasivněním? Pozdně-moderní společnost a její kritika z hlediska selhání

Mgr. Josefína Formanová
Ústav filosofie a religionistiky, FF UK Praha

Klíčová slova: nedisponovatelnost, kritika, mediopasivita, pozdně-moderní společnost, selhání, stabilizace

Reference:

Böhm, M. (2023). Versuch über das Scheitern: Betrachtungen eines unangenehmen Phänomens. Manuscriptum.

Bradatan, C. (2023). In Praise of Failure: Foul Lessons in Humility. Harvard University Press.

Rosa, H. – Reckwitz, A. (2021). Spätmoderne in der Krise. Suhrkamp Verlag.

Rosa, H. (2019). Resonanz. Eine Soziologie der Weltbeziehung. Suhrkamp Verlag.

Rosa, H. (2023). Unverfügbarkeit. Suhrkamp Verlag.

Sociologicko-filosofickou kritiku týkající se stabilizace světových systémů ovládá na jedné straně idea nerůstu (Kallis–Demaria–D’Alisa, 2015), na straně druhé myšlenka pasivního aktéra v různých typech vztahů na individuální i systémové úrovni (Latour, 2005; Rosa, 2019). Tyto teoretické koncepce si kladou za cíl analyzovat a zpochybnit představy o převládajících perspektivách (auto)stabilizace směrem k nekonečnému pokroku, která hrozí kolapsem globálních i individuálních struktur (Bröckling–Krasmann–Lemke, 2004; Han, 2010; Fuchs, 2018; Rosa–Reckwitz, 2021). Kritéria pokroku jsou napříč různými úrovněmi pozdně-moderní společnosti vedena specifickým chápáním úspěchu (Sandel, 2022) a ideou sebeúčinnosti (Rosa, 2005). Pozdně-moderní jedinec pak trpí klesající schopností žít v pasivním modu života, který je však považován za klíčový pro udržení smysluplných vztahů se světem (Rosa, 2005, 2019). Ačkoli se tato kritika orientuje na negativní jevy jako je deprese a úzkost na jedné straně a ekonomický regres a politická destabilizace na druhé, opomíjí některé aspekty zkušenosti, jež nezapadají do hermeneutiky, kterou se (sic!) snaží kriticky popsat. Jedním z těchto opomíjených fenoménů je selhání.

Tento příspěvek si klade za cíl zhodnotit a rozšířit zevrubnou analýzu společenské dynamiky, jak ji podává zejména H. Rosa a B-Ch. Han o výklad zkušenosti selhání, a to s přihlédnutím k jeho mediopasivní povaze. Výklad podá, zaprvé, kritiku vědecko-filosofické metody (založenou v interpretaci Předmluvy Hegelovy Fenomenologii ducha); a zadruhé, interpretaci selhání (s pomocí Rosova pojmu nedisponovatelnosti – Unverfügbarkeit) v různých vrstvách vztahů (Rosa, 2016, 2019). Závěrem bude selhání představeno s důrazem na jeho potenciálně stabilizační účinky a jakožto alternativní pohled na existenciálně-hermeneutickou situaci pozdně-moderního jedince ve vztahu ke světu a společnosti.

Co je to skutečnost? Novo- humovská perspektiva

Mgr. Jan Fršínek

Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni; Ústav filosofie a
religionistiky, FF UK Praha

Klíčová slova: Skutečnost, empirismus, David Hume, Nový Hume,
imaginace

Reference:

Hume, D. and NORTON D. (2000). A Treatise of Human Nature. Oxford University Press.

Hume, D. (2010). An Enquiry Concerning Human Understanding. Oxford University Press.

Price, H. (1967). Hume's Theory of the External World. Oxford University Press.

Read, R. and RICHMAN, K. (2007). The new Hume debate: revised edition. Routledge.

Allison, H. (2008). Custom and Reason in Hume: a Kantian reading of the first book of the Treatise. Clarendon Press.

Konferenční příspěvek si klade za cíl prozkoumat otázku „Co je to skutečnost?“ v kontextu filosofie D. Huma. (Hume, D., Norton, D. 2000).

V první části příspěvku je představeno Humovo pojetí substance, a to prizmatem Humovy kritiky lockovského pojetí substance viděné z perspektivy tzv. “staro-humovské” pozice. Substance se v tomto pojetí rozpadá na shluk samostatných percepcí spojených asociačními vazbami (a má pouze fiktivní jednotu a identitu.)

V další části prezentace je představeno alternativní pojetí substance, založené na novo-humovské interpretační pozici. V rámci této interpretace je možné uvažovat existenci skryté a nepřístupné kauzality za sukcesí percepcí, a jak se budu snažit ukázat, také existenci skryté a nepřístupné entity, ležící za našimi percepcemi. Takto pojatá hypotetická entita není (na rozdíl od “staro-humovské” substance) redukována na pouhý svazek percepcí. Je naopak chápána jako jakési neznámé cosi (unknown something), které je možné uvažovat jako skrytý a nepřístupný zdroj našich percepcí. Neznámé cosi za percepcemi může navíc v rámci novo-humovského pojetí kauzality (na rozdíl od kantovské věci o sobě) kauzálně působit na náš smyslový aparát, jelikož (novo-humovsky chápánou) kauzalitu lze koherentně předpokládat (suppose) i mimo sféru percepcí. (Jedná se ovšem o předpoklad na způsob tzv. relativní non-adekvátní ideje bez pozitivního deskriptivního obsahu, o kterém toho nemůžeme pozitivně mnoho říci.)

Empirická rovina skutečnosti však nemá být v této interpretaci chápána jako zcela pasivní danost závislá na zdroji percepcí. Do námi zakoušené podoby má být spolu-utvářena až díky činnosti obrazivé mohutnosti mysli, která recipovaná smyslová data do jisté míry organizuje. V příspěvku je tedy argumentováno, že empirickou rovinu skutečnosti lze v rámci novo-humovské perspektivy chápat jako produkt konstituce, kdežto non-empirickou skutečnost jako ontologický fundament skutečnosti empirické. Ten můžeme sice předpokládat, avšak jinak o něm nemůžeme činit prakticky žádné pozitivní výpovědi, protože jinak bychom se vystavili nejspíše neřešitelným paradoxům.

Transhumanistická koncepce Mind-Uploadingu: Představení, problémy, perspektivy regulace

Mgr. Jan Fršílínek

Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni; Ústav filozofie a
religionistiky, FF UK Praha

Klíčová slova: Osobní identita, fenomenální vědomí, mind uploading, transhumanismus, filozofie UI

Reference:

Weir, R. (2023). The Logical Inconsistency of Transhumanism. Mohr Siebeck. DOI: 10.1628/ptsc-2023-0021

Block, N. (2010) On a confusion about a function of consciousness. Cambridge University Press.

Parfit, D. (1971) Personal Identity. The Philosophical Review 80:3–27. University of California Press.

Parfit, D. (2001) The Unimportance of Identity. Oxford University Press.

Bostrom, N. (2008) Letter from Utopia. The Berkeley Electronic Press.

Tento konferenční příspěvek představuje transhumanistickou koncepci Mind-Uploadingu. Mind uploading je hypotetická technologie, která umožňuje nahrání lidské mysli (včetně vzpomínek a osobnosti) do počítače. Prezentace je zaměřena na dva filosofické problémy, které se s touto koncepcí pojí.

- (1) Problém osobní identity.
- (2) Problém fenomenálního vědomí.

(1) Problém osobní identity bude představen prizmatem R. Weira a jeho kritiky transhumanismu. (Weir, R., 2023). R. Weir kritizuje koncepci mind-uploadingu poukazem na údajnou logickou nekonzistenci přítomnou v transhumanistickém pojetí osobní identity. Transhumanisté při obhajování uskutečnitelnosti mind-uploadingu podle Weira na jednu stranu argumentují pro tzv. revizionistické pojetí osobní identity. Při apelování na potřebnost mind-uploadingu však na druhou stranu implicitně předpokládají silnější intuitivní pojetí osobní identity (tzv. common sense view), což vede ke zmíněné nekonzistenci.

(2) Druhý z problémů je problém tzv. fenomenálního vědomí: Ani úspěšné nahrání mentálních obsahů konkrétního jedince do umělého systému, který je funkcionálně izomorfický s lidskou myslí (tohoto konkrétního jedince) automaticky negarantuje přítomnost fenomenálního vědomí, kválie či what-it-is likeness u takového systému. Přítomnost fenomenálního vědomí sice nemůžeme a priori vyloučit (teze vícenásobné realizovatelnosti vědomí), nicméně zdá se, že nedisponujeme ani žádnou možností, jak přítomnost fenomenálního vědomí u takového digitální osoby (objektivním způsobem) pozitivně prokázat. Není tak jasné, zda se jedná o stejnou osobu (se stejnými právy) anebo pouze o simulaci této osoby (která má právní status pouhé věci).

V závěru argumentuji, že pokud by v budoucnu došlo k realizaci této technologie, vytvoření odpovídajícího legislativního rámce regulujícího tuto technologii, by mělo stavět na uspokojivém vyřešení obou výše zmíněných filosofických otázek. Opačný postup by mohl napáchat zásadní socio-ekonomické škody či dokonce značnou míru potenciálního utrpení. (Např. i) digitální simulace osoby bez fenomenálního vědomí akumulující bohatství a zdroje po nekonečně dlouhý čas či ii) digitální osoba s fenomenálním vědomím a s právním statutem věci.)

Biotechnologické vylepšovanie morálky: biologické ukotvenie morálnych dispozícií

Mgr. Tomáš Gašpar

Katedra filozofie a aplikovanej filozofie, FF UCM v Trnave

Kľúčová slova: vylepšovanie človeka (human enhancement), morálne dispozície, morálna psychológia, biologická podmienenosť

Reference:

Doris, J. M. (2010). *The Moral Psychology Handbook*. Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-958214-3.

Douglas, T. (2008). Moral Enhancement. *Journal of Applied Philosophy*, 25(3). doi: 10.1111/j.1468-5930.2008.00412.x.

Kirkham N. & Letheby Ch. (2024). Psychedelics and environmental virtues. *Philosophical Psychology* 37(2) 371-395. doi: 10.1080/09515089.2022.2057290.

Persson, I. & Savulescu J. (2008). The Perils of Cognitive Enhancement and the Urgent Imperative to Enhance Moral Character of Humanity. *Journal of Applied Philosophy*, 25(3). doi: 10.1111/j.1468-5930.2008.00410.x.

Sinnott-Armstrong, W. (2007). *Moral Psychology, Volume 1: The Evolution of Morality: Adaptation and Innateness*. The MIT Press. ISBN: 978-0-262-19561-4.

Jedným z charakteristických cieľov diskusie o biotechnologickom vylepšovaní morálky je vytýčiť požadované morálne schopnosti, ktorých modifikácia by predstavovala morálne zlepšenie. V diskusii nájdeme rôzne dispozície, ktoré jednotliví autori považujú za morálne významné. V prípade prominentných predstaviteľov morálneho biotechnologického vylepšovania I. Perssona a J. Savulescu (2008) sa jedná o schopnosť empatie alebo altruizmu a zmysel pre spravodlivosť. Iní autori uvažujú napríklad o zmiernení takzvaných proti-morálnych emócií, akými sú impulzívna agresia a rasistické prejavy (Douglas, 2008), ale uvažuje sa aj o posilnení environmentálnych cností (Kirkham & Letheby, 2024). Jednotlivé návrhy však často priveľmi automaticky predpokladajú, že náš mozog je „sídлом morálky“, a preto aj modifikácia na tejto biologickej úrovni umožňuje vylepšenie v oblasti morálky. Na to, aby bolo možné morálne schopnosti vylepšiť pomocou biotechnológií, je potrebné ukázať, že dané morálne dispozície alebo cnosti majú biologický základ.

Cieľom tohto príspevku je preskúmať samotný predpoklad možnosti morálneho biotechnologického vylepšovania. V akom zmysle a do akej miery môžeme morálku považovať za výsledok evolučného procesu, a teda za biologicky podmienenú? Akým spôsobom sú napríklad altruizmus a zmysel pre spravodlivosť ukotvené v našej biologickej výbave? Aké dôsledky z toho potom vyplývajú pre morálne biotechnologické vylepšovanie? Nevyhnutne je potrebné stanoviť, ktoré z morálnych dispozícií sú skutočne v zábere biotechnologickej modifikácie, a ktoré sú viac produktom kultúry. Morálne schopnosti, ktoré sú formované výhradne vzdelávaním a sociálnou interakciou v zásade nemôžu byť vylepšené pomocou žiadnej biotechnológie.

Na posúdenie evolučného pôvodu morálky a biologického ukotvenia navrhovaných morálnych dispozícií zavedieme do diskusie perspektívu morálnej psychológie (Doris, 2010; Sinnott-Armstrong, 2007), ktorá prepája filozofickú rovinu uvažovania o morálke s poznatkami experimentálnych a empirických vied, akými sú psychológia či neurovedy.

Franz Rosenzweig mezi starým a novým myšlením

Mgr. Felix Geisler

Německá a francouzská filosofie, FHS UK Praha

Klíčová slova: Franz Rosenzweig, nové myšlení, idealismus, judaismus, dialog, čas

Reference:

Glatzer, Nahum N. (1998) Franz Rosenzweig. His Life a Thought. Hackett Publishing Co, Inc.

Mayer, A., & Mayer, R., & Rosenzweig, F. (1982) Zweistromland. Kleinere Schriften zu Glauben und Denken. Springer Dordrecht.

Pollock, B. (2009) Franz Rosenzweig and the Systematic Task of Philosophy. Cambridge.

Rosenzweig, F., & Rosenzweig, U. (1976) Der Stern der Erlösung. Springer Dordrecht.

Rosenzweig, F. (1994) Nové myšlení. Ježek.

Scharf, O. (2019) Thinking in translation. Scripture and Redemption in the Thought of Franz Rosenzweig. De Gruyter.

Ve svém příspěvku bych rád přiblížil, co mínil Franz Rosenzweig novým myšlením. Rosenzweig bývá na jedné straně považován za jednu ze zakladatelských postav filosofie dialogu, na druhé straně za originálního židovského myslitele. Možná kvůli tomuto jeho zařazení interpreti často nekladli tolik důraz na jeho zakořenění v myšlenkové tradici německého idealismu, z něž vycházel a od něž se jako zralý myslitel snažil oprostit. Jeho snahy o vyvázání se z osidel německého idealismu lze pozorovat na jeho distinkci mezi starým a novým myšlením. Nové myšlení, jak název napovídá, se vymezuje vůči myšlení starému, jež pro něj představuje idealistickou filosofii „od Iónie po Jenu“. Rosenzweig novým myšlením ohlašuje novou „metodu“ filosofie, která se vzpírá myšlenkovému redukcionismu idealistické tradice, již charakterizuje omezování fakticity na myšlenkové obsahy, zapírání časovosti žité existence a upřednostňování obecného před konkrétním. Nové myšlení se má řídit tzv. metodou mluvení, proto je nové myšlení nazýváno také mluvícím myšlením, jemuž je vlastní, že „potřebuje druhého a – což je totéž – bere vážně čas“ (Rosenzweig, 1925). V příspěvku blíže představím, jak se konkrétně Rosenzweig vymezuje vůči idealismu, a co z toho plyne pro nové myšlení, které se pokusím předvést v jasnějších konturách.

Rhythm and meaning, a phenomenological reading of Deleuze's rhythmicity

Mgr. Thérèse Gräff

German and French Philosophy, FHS UK Prague

Keywords: rhythm, corporeality, affects, border experience, meaning

References:

Baranova, J., Junutyté, L., Duoblienė, L. (2016). Rhythm and Refrain: In Between Philosophy and Arts. Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius.

Grüny, Ch., Nanni, M. (2014). Rhythmus – Balance – Metrum. Formen raumzeitlicher Organisation in den Künsten. Transcript Verlag, Bielefeld.

Grosz, E. (2008). Deleuze and the framing of the earth - Chaos, Territory, Art. Columbia University press, New York.

Beaulieu, A. (2004). Gilles Deleuze et la phénoménologie. Collection De nouvelles possibilités d'existence n°12, Éditions Sils Maria.

Sepp, H. R. (2017). Philosophie der imaginären Dinge. Orbis Phaenomenologicus, Königshausen und Neumann.

This project proposes to think of rhythmicity as a way to draw light upon processes of meaning-giving. Deleuze's thoughts on rhythms will be analyzed through a phenomenological lense, focussing on embodied experience. I will start from the perspective of our natural attitude and will interpret its rhythmicity of repeating habits as what Deleuze understands as 'metric repetition' of the same, a territorialized rhythmicity, structuring experience, identities, time and space. From there, I will advance towards syncopal moments of border-experiences and their meontic deterritorialization of the meaning-full attitude. I will connect this 'arrhythmical' break to what Deleuze refers to as 'rhythmic repetition', characterized by dynamism and disruption. This second kind of repetition, repeating difference and correlating with an intense (non-)experientiability, a border of meaning, will be interpreted as crucial moment for the emergence of meanings and it's potence for changing isochronic territories. I will argue in favor of an understanding of rhythmicity as plurality, encompassing those different repetitions and their interdependence: one repetition leading to 'the other'. I will in furthermore analyze what kind of attitude correlated with the thinking of this different, epoché-like 'a-rhythmicity': if we'd include syncopal difference into metric every day repetition, an increase of dynamism towards interchangeability of meanings might emerge, as well as the potential for a conscious moving in between the tension of set normalization and the chaos of its alterity. I will as well draw upon the potential for an improvisational composition of everyday meanings in its relation to situatedness and relationality.

Konrad Lorenz – mezi konstruktivismem a realismem – počátky a dialog s Kantem

Ing. Martin Hašek

Katedra filosofie a religionistiky, FF UPCE

Klíčová slova: Konrad Lorenz, Immanuel Kant, evoluční teorie poznání, hypotetický realismus

Reference:

[1] Lorenz, K. (1941). Kants Lehre vom Apriorischen im Lichte gegenwärtiger Biologie. *Blätter für Deutsche Philosophie* 15, s. 15: 94–125. In Lorenz, K. (1978), *Natur und das Schicksal des Menschen*. R. Piper & Co. Verlag, München, s. 82–109.

[2] Lorenz, K. (1973). *Die Rückseite des Spiegels: Versuch einer Naturgeschichte des menschlichen Erkennens*. R. Piper & Co. Verlag, München.

[3] Fromm, E. (1973, česky 1997). *Anatomie lidské destruktivity*. NLN, Praha.

[4] Montagu, A. (1976). *The Nature of Human Aggression*. Oxford University Press, New York.

[5] Dawkins R. (1976, česky 1998). *Sobecký gen*. Mladá fronta, Praha.

[6] Jaroš, F. (2022). *Portmannova filosofická biologie a antropologie*. Togga, Praha.

[7] Clark, A. (2023). *The Experience Machine – How our minds predict and shape reality*. Pantheon Books, New York.

Konrad Lorenz je v obecném povědomí primárně biolog, spoluzakladatel etologie, laureát Nobelovy ceny; také myslitel, jež výzkumná témata vedla na pomezí přírodní a humanitní vědy. Jeho vstupy do filosofického a společenského myšlení byly v humanitně orientovaných řadách nejednou hodnoceny coby zjednodušující, redukcionistické (např. [3], [4]). Ale setkal se i s kritikou z přírodovědných kruhů (např. [5]). V českém prostoru, myslíme-li vědce propojující biologii a filosofii, je Lorenzovo myšlení spíše odsouváno – obdobně s poukazem na mechanistický redukcionismus – a pozornost věnována podnětům osobností jako Jacob von Uexküll, Adolf Portmann (např. [6]).

Naznačená hodnocení však Lorenzovy myšlenky poněkud simplifikují, redukují na schémata ve vlastním výkladu, čímž s nimi poněkud činí to, co na nich mají tendenci kritizovat. Nabízí se jisté srovnání s náhledem na Descarta, jemuž bývají schematicky připisovány konstitutivní (neblahé) prvky novověkého myšlení.

Lorenzovo uvažování zasluhuje hlubší reflexi, jistě s neopomináním kritiky. Ve význačných rysech jde o uvažování filosofické, a to nejen proto, že se Lorenz kromě biologie věnuje tradičním filosofickým tématům, ale zejména, že se snaží sestupovat za přijímané předpoklady, hypotézy (to přispělo i ke zrodu etologie). Z hlediska filosofické historie a systematiky stojí Lorenz jako výrazný iniciátor směru „evoluční epistemologie“ – formovaného na přelomu 60. a 70. let 20. stol. (zejména [2]), rozvíjeného jeho tvůrci do 90. let, přičemž myšlení příměji či nepříměji související vidno nadále (nově např. [7]). Postoj vyplývající z evolučně epistemologického uvažování Lorenz označuje jako „hypotetický realismus“. Nakročení ke jmenovanému filosofickému proudu však činí výrazně dříve, a to článkem [1]. V něm poukazuje, že se evoluční procesy mohou uplatnit při objasňování konstituce apriorních schopností nazírání a kategorizace, a rozebírá, jak etologie může přispívat k porozumění apriorním strukturám. Je zajímavé sledovat Lorenzův „dialog“ s Kantem, vnímat utváření „preformativní“ podoby později založené „evoluční epistemologie“; článek má rovněž význam v kontextu Lorenzových aktivit v období 2. světové války.

Jak spravedlivé jsou Rawlsovy principy spravedlnosti?

Majka Hausen MA

Ústav filosofie a religionistiky, FF UK Praha;
Institut für Slavistik, TU Dresden

Klíčová slova: Teorie spravedlnosti, politická filosofie, metaetika, empirická etika, capability approach

Reference:

Birnbacher, Dieter (2013): Analytische Einführung in die Ethik. De Gruyter Studium. 3., durchges. Aufl. Berlin [u.a.]: De Gruyter.

Rawls, John (1971): A Theory of Justice, original edition, Cambridge (u.a.): The Belknap Press of Harvard University Press.

Rawls, John (1979): Eine Theorie der Gerechtigkeit, übers. v. H. Vetter, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Sen, Amartya (2009): The Idea of Justice, London(u.a): Lane.

Waschkuhn, Arno (2003): Politische Utopien. Ein politiktheoretischer Überblick von der Antike bis heute. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.

Rawls je považován za nejvlivnějšího politického filozofa 20. století. Jeho teorii spravedlnosti od té doby kritizuje řada akademiků a používá ji jako východisko pro svůj výzkum.

Jedním z jeho nejvýznamnějších kritiků je Amartya Sen, který Rawlsovu teorii spravedlnosti srovnává s Hobbesovým a Rousseauovým přístupem, v nichž se hledá ideální spravedlnost. Senem zavedený přístup založený na schopnostech (Capability approach) se vidí v tradici Marxe, Smithe a Milla, kteří se orientovali na pozorovatelné ekonomické a sociální struktury. Senův přístup bere v úvahu skutečné životní podmínky lidí, a nikoliv pouze příjmy nebo bohatství, jak tomu bylo v tradiční ekonomii (viz Sen, 2009: 5; 7; 225 a násl.) Rawls také považuje primární statky („primary goods“) za jediné kritérium distributivní spravedlnosti (Sen, 2009: 234), což činí jeho principy spravedlnosti zranitelnými vůči přesnějšímu popisu empirických podmínek.

Ve svém příspěvku se zabývám otázkou, zda by principy spravedlnosti neměly být zpočátku formovány na empirickém základě. Vycházím ze základní myšlenky, že principy spravedlnosti lze lépe formovat z empirických faktů prostřednictvím zobecnění než naopak. Abych to ukázal, analyzuji znění Rawlsových principů spravedlnosti (Rawls, 2005: 60 a násl.) a pokusím se dokázat, že jejich uplatnění, není zárukou na skutečnou spravedlnost.

Fear Of Missing Out (FOMO) – Concept And Discourse

Mgr. Paul Herden

Deusche und französische Philosophie, FHS UK Prague

Keywords: Fear Of Missing Out (FOMO), Negativity, Social-Pathology, Capitalism, Digitalization

References:

- Poser, Manfred (2018): #fomo Fear of Missing Out – Die Angst, etwas zu verpassen. Amerang. Croton Verlag GmbH & Co.KG 1.Auflage 2018.
- McGinnes, Patrick J. (2020): Fear of Missing Out – Practical Decision-Making in a World of Overwhelming Choices. Naperville, Illionois. Sourcebooks 2020.
- Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1841-1848. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>.
- Burnell, K.; George, M.; Vollet, J.; Ehrenreich, S. (2019): Passive social networking site use and well-being: The mediating roles of social comparison and fear of missing out. In: *Cyberpsychology – Journal of Psychological Research on Cyberspace*. 2019. Texas. School of Behavioral and Brain Science.
- Žižek, S. (2020). *Sex and the failed absolute*. Bloomsbury Academic.
- Hegel, G. W. F. (1977). *Phenomenology of spirit* (A. V. Miller, Trans.). Oxford University Press. (Original work published 1807).

In the last twenty years a widespread emotional and psychological condition, condensed in the acronym FOMO (fear of missing out), has become a viral phenomenon among younger and older generations. The FOMO-neologism has not only seeped into our daily jargon, it has been lexicalized in renowned dictionaries while recognized as severe issue by health insurances, especially in the context of digitalization and social media. One would think plenty of research has been done to conceptualize what FOMO is and how it comes about, but apart from a few psychological studies there isn't a proper treatise from a humanities, let alone a philosophical perspective yet.

My hypothesis is: Missing out is a form of negativity. Negativity is constitutive of subjectivity. The capitalist mode of production annihilates negativity, thus leading to fear and pathological subjectification. On one hand, it's barely possible to miss out anymore; anything we want is immediately at hand, if not, FOMO kicks in: so paradoxically we fear missing out, because we barely miss out. On the other hand, we simultaneously miss out on a radically different way of existence beyond the confines of our current economic and cultural system; as we are latently aware of the fact that, our given civilizational standard would allow for a much better life, real FOMO is being fueled. Paradoxical vs. real FOMO form a contradiction which could serve as great tool for social critique, if analyzed as (ontological) difference between fulfillment vs. overfillment.

By conceptualizing FOMO in the wider context of social-philosophy, anthropology, ontology my research allows aiming to unravel a) the concrete relationship between FOMO and society, as well as b) complementing concepts of the human condition. Bundling scattered analyses that scarcely exists about FOMO, I discuss its origin, mechanism and symptoms, to disclose anthropological aspects and late modern grievances alike.

The Normative Problem(s) of 'Progress'

Mgr. Frank Hernandez

Department of Philosophy, FHS UK Prague

Keywords: historiography, normativity, progress, science, society

References:

Hume, D. (1994). Of the rise and progress of the arts and sciences. In *Hume: Political Essays* (pp. 58-77). Cambridge University Press. [Originally published in 1777].

Jaeggi, R. (2023). *Fortschritt und Regression*. Suhrkamp.

Kitcher, P. (2017). Social Progress. *Social Philosophy and Policy*, 34(2), 46-65.

Masny, M. (forthcoming). *The Shape of History*.

Parfit, D. (2011-2017). *On What Matters* (Three Volumes). Oxford University Press.

Shan, Y. (2022). *New Philosophical Perspectives on Scientific Progress*. Routledge.

Wright, R. (2004). *A Short History of Progress*. House of Anansi Press.

History is made of changes. Whether we consider large scale changes, like political revolutions or high impact scientific discoveries, or smaller scale changes, like seasonal fluctuations in the market, it is undeniable that representing historical events involves representing some changes. Some of these are considered positive, in the sense that the succession from one moment to another is treated as a positive change in history. For example, the invention of antibiotics, the abolition of slavery, women's emancipation, etc. are considered to have implied positive changes. We call some of these 'progress'. When evaluating them, it is not uncommon to claim things like 'the invention of antibiotics constituted progress'. Now, what do all these events (and others that are also qualified as 'progressive') have in common, such that we can qualify them all as 'progressive'? I claim that it is a kind of robust normativity, constituted by three elements: diachronicity, positive valence, and relation to human well-being. There are problems arising for each of these elements nevertheless. In my dissertation, I focus on the study of those affecting the positive valence of progress. The main questions I seek to answer are: what makes it the case that 'progressive changes' ought to be positively valued? and, how can all these seemingly unrelated events be qualified equally (as 'progressive'), on the basis of this? My thesis is that, once we relativize changes to particular disciplinary contexts (e.g. science, society, philosophy, etc.), it is possible to disambiguate the kind of robust normativity sought, by providing a structural delineation of what this normativity, seemingly implicit to the concept 'progress', entails. In this paper, I provide an outline for what this structural delineation should look like, and discuss some of the problems that arise in response.

Veci ľudské a veci božské

Mgr. Tatiana Chavalková Badurová
Katedra filozofie, FHS UK Praha

Kľúčové slová: Derrida, Patočka, dekonštrukcia, posvätné, profánne, tajomstvo, mystérium, dar smrti, skok do viery, dar, obeť, odpoveď, zodpovednosť, druhý, exces, orgiazmus, démonizmus, kresťanstvo

Referencie:

Derrida, J. (1999). Donner la mort. Paris, Galilée.

Derrida, J. (1991). Donner le temps. Paris, Galilée.

Derrida, J. (2003). Víra a vědění. Praha, Mladá fronta.

Patočka, J. (1990). Je technická civilizace úpadková, a proč? In: Kacířské eseje o filozofii dějin. Praha, Academia, s. 105–126.

Keď Derrida vo svojej eseji *Donner la mort* premýšľa Abrahámovu obeť Izáka, jeho počiatočné skúmanie pojmu daru a obeť sa postupne presúva až k tematizácii profánneho a posvätného. V dialógu s Patočkovou analýzou náboženstva, ktorú stavia na vymedzení orgiastického, platónskeho a kresťanského mystéria, sa Derrida v poslednej inštancii zaoberá možnosťami vzťahovania sa človeka k posvätnému, k veciam božským, k úplne a nekonečne Druhému (*tout autre infini*). Ako však odpovedať na absolútne Druhého, na jeho prítomnosť či volanie? Pre Derridu je jedinou adekvátnou odpoveďou obeť, ktorá je prostá akýchkoľvek recipročných očakávaní, symetrie, kalkulu a vôbec možnosti mediácie, totiž rozumu samotného. Príkladom je Abrahámov skok do viery. V príspevku sa budem venovať nielen Derridovej analýze priepasti, ktorá nevyhnutne oddeľuje náboženské mystérium od ľudského sveta a ktorú je možné preklenúť výlučne skokom do viery, ale tiež ponúknem samostatnú interpretáciu neadekvátnej odpovedi, ktorej sa už Derrida nevenuje. Budem sa teda zaoberať situáciou, kedy sa človek snaží k božskému pristupovať ľudsky, príliš ľudsky; ako príklad nám poslúži dynamika medzi Penteom a Dionýzom z Euripidových *Bakchantiek*.

Intelektuální ctnosti jako epistemický cíl vzdělávání

Mgr. Hana Jermakova

Katedra filozofie a společenských věd, FF UHK

Klíčová slova: epistemický charakter, intelektuální ctnosti, sociální epistemologie (social epistemology)

Reference:

Immordino-Yang, M. H. (2016). Emotions, learning, and the brain: Exploring the educational implications of affective neuroscience. W. W. Norton & Company.

Pritchard, Duncan (2023). Educating for Virtuous Intellectual Character and Valuing Truth. *Philosophies* 8 (2):29.

Alfano, M., Klein, K., de Ridder, J. (2022). *Social Virtue Epistemology*. Taylor & Francis.

Baehr, Jason S. (2011). *The inquiring mind: on intellectual virtues and virtue epistemology*. Oxford: Oxford University Press.

Zagzebski L.T. (1996). *Virtues of the Mind: An Inquiry into the Nature of Virtue and the Ethical Foundations of Knowledge*. Cambridge University Press.

Intelektuální ctnosti zažívají renesanci nejen v teoretické epistemologii, ale i v epistemologii aplikované. Rostoucí zájem o přístupy, které umísťují intelektuální ctnosti do centra bádání, dokládá etablující se epistemologie ctností (např. Baehr, 2011). Cílem příspěvku je na základě struktury intelektuálních ctností a s podporou poznatků relevantních empirických výzkumů ukázat, že jejich kultivace má potenciál stát se jedním ze stěžejních epistemických cílů (nejen filozofického) vzdělávání. Soustředím se na ty související a úzce provázané aspekty intelektuálních ctností, které mají největší význam pro edukativní realitu: na motivační komponentu a na jejich sociální rozměr.

Tradičně jsou intelektuální ctnosti (např. zvědavost, otevřenost, intelektuální skromnost, intelektuální vytrvalost, odvaha nebo intelektuální autonomie) pojímány jako dispozice nebo rysy charakteru, které vedou zkoumajícího ke kognitivní prosperitě. Z jejich povahy a normativního rozměru plyne, že je z principu možné je kultivovat, a tím rozvíjet epistemický charakter jednotlivých myslitelů/lek. Spolu s tím, jak v současných diskuzích akcentuje epistemologie sociální rozměr poznávání (znaností i jejich odůvodňování), význam získává i samotná podstata intelektuálních ctností, a to jejich sociální rozměr (Zagzebski, 1996; Alfano et al, 2022). Intelektuální ctnosti jsou často přímo založeny na interakci individuální excelence a kolektivního zkoumání a v ní získávají na významu.

Naprosto klíčovou pro jakékoli zkoumání je motivační složka intelektuálních ctností (Zagzebski, 1996, Baehr 2011). Právě motivační rozměr intelektuálních ctností účelně propojuje epistemické a nekognitivní stavy (emoce, pocity) zkoumajícího. Data z empirických výzkumů (např. Immordino Yang 2016) ukazují, že motivační emoce jsou integrální pro učení a kognitivní aktivity obecně a implikují, že smysluplné a společensky relevantní myšlení směřuje na naše cíle zaměřené na změnu světa nebo sebe sama (Zagzebski 1996; Immordino-Yang, 2016). Taková změna je ultimátním cílem vzdělávání.

Myšlenkové experimenty v diskusi o morálním vylepšování člověka

Bc. Petr Jošt
Katedra filozofie, FF UPOL

Klíčová slova: morální vylepšování, myšlenkové experimenty, vylepšování člověka

Reference:

Douglas, T. (2008). Moral enhancement. *Journal of Applied Philosophy*, 25(3), 228–245. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5930.2008.00412.x>

Harris, J. (2016). *How to be good: The possibility of moral enhancement*. Oxford University Press.

Persson, I., & Savulescu, J. (2008). The perils of cognitive enhancement and the urgent imperative to enhance the moral character of humanity. *Journal of Applied Philosophy*, 25(3), 162–177. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5930.2008.00410.x>

Persson, I., & Savulescu, J. (2012). Moral enhancement, freedom, and the god machine. *Monist*, 95(3), 399–421. <https://doi.org/10.5840/monist201295321>

Sparrow, R. (2014). (Im)moral technology? Thought experiments and the future of 'mind control'. In A. Akabayashi (Ed.), *The future of bioethics: International dialogues* (s.113– 119). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199682676.003.0012>

Filozofové zabývající se tématem morálního vylepšování, jehož záměrem je vylepšit morální schopnosti či charakter člověka, stanovili celému projektu hned od počátku ambiciózní cíle (Douglas, 2008; Persson & Savulescu 2008). Jejich intencí bylo aplikovat morální vylepšování na celé lidstvo prostřednictvím biomedicínských metod v podobě farmakologických, technologických nebo genetických intervencí. Unáhlený optimismus dal nicméně vzniknout nerealistickým přístupům, což se nepříznivě projevilo na podobě celé následující diskuse. V příspěvku se zaměřím na jeden z jejích neduhů, kterým je používání ve filozofii velmi populárních myšlenkových experimentů. Ty vnesla do debaty o morálním vylepšování dvojice bioetiků Ingmar Persson a Julian Savulescu (2012), kteří ve svém článku detailně představili superpočítač z budoucnosti nazvaný „Boží stroj“ (God Machine). Ten má schopnost sledovat záměry každého jednotlivce a moc změnit intence a tím ve výsledku i chování v případech, kdy se jedinec rozhodne spáchat závažné morální selhání, jakým je například vražda nebo znásilnění. Myšlenkový experiment měl původně za cíl ukázat, že ani takto radikální intervence nenarušuje autonomii a ve skutečnosti se příliš neliší od běžnějších paternalistických opatření. Jak už to ale u myšlenkových experimentů bývá, většina filozofů se na výsledku neshodla. Vznikla tak dosud neuzavřená debata, v níž ani jeden z diskutujících není schopen vysvětlit, jak myšlenkovému experimentu vlastně rozumí, jak konkrétně si jej představit a za jakých podmínek by se mohl reálně uskutečnit (Harris, 2016; Sparrow, 2014). Místo nabídnutí kýmých praktických řešení tak myšlenkový experiment zdržel pokrok a celou problematiku spíše zatemnil. V příspěvku se pokusím ukázat, že takto abstraktní science-fiction myšlenkové experimenty jsou epistemicky neplodné a měli bychom se jim v diskusích o složitých bioetických otázkách vyhnout.

From Principles to Stories: Recognising Philosophical Value of Literature

Mgr. Diana Kalášková

Katedra filosofie a religionistiky, FF UPCE

Keywords: morality, philosophical value of literature, moral principle, complexity, reality

References:

Crary, A. (2016) *Inside Ethics: On the Demands of Moral Thought*. Harvard University Press.

Diamond, C. (1991) "Anything but Argument?" in *The Realistic Spirit: Wittgenstein, Philosophy, and the Mind*. MIT Press.

Diamond, C. (1998) "Martha Nussbaum and the Need for Novels" in *Renegotiating Ethics in Literature, Philosophy, and Theory*, edited by Adamson, Freadman, and Parker, Cambridge University Press.

Lear, J. (2010) "Ethical Thought and the Problem of Communication" in J. M. Coetzee and *Ethics: Philosophical Perspectives on Literature*, edited by Leist and Singer, Columbia University Press.

O'Neill, O. (1980) "Review: The Moral Status of Animals." *The Journal of Philosophy* 77, no. 7.

Onora O'Neill critiqued Stephen Clark's *The Moral Status of Animals* for lacking sufficient arguments and moral principles to guide our actions toward animals (O'Neill, 1980). Her criticism reveals a view of morality, which consists of choosing the right principle. In my presentation, I propose an alternative understanding of morality, one that embraces the complexity and muddledness of our lives without simplifying them to clear-cut ethical principles.

Drawing on works of philosophers such as Alice Crary, Cora Diamond and Jonathan Lear, I argue against O'Neill's view. I see a danger in simplifying our lives to fit a moral principle. Moreover, as Diamond notes, O'Neill's view is also unable to acknowledge the value of literature for moral philosophy (Diamond, 1991). Also, Lear notices that our resorting to moral principles can lead us to overlook deeper layers of reality that we might ignore for the sake of convenience (Lear, 2010). Therefore, I want to emphasise how literature can contribute to a deeper understanding of our lives and other people's lives. By bringing to our attention the lives of the fictional characters with their dilemmas, difficulties, and complexities, it shows us the lives of others in a light that moral principles are unable to capture. I will try to show that, despite its fictional nature, literature has the power to represent reality truthfully without simplifying it. Literature not only provides us with a richer, more nuanced understanding of moral issues, but it also gives us context for discussing these issues in moral philosophy.

From Human Intelligence to Artificial Intelligence: Issues, Convergences and Divergences

Carmel Kimwanga Sala M.A.
Catholic University of Kongo

Keywords: Artificial Intelligence, Intelligence Quotient, Human Intelligence.

References:

Ellul, J. (1964). *The Technological Society*. Alfred A. Knopf.

Lennox, J. (2020). *Artificial Intelligence and the Future of Humanity*. Zondervan.

Thacker, J. (2020). *The Age of AI*. Zondervan.

Today, Artificial Intelligence is the subject of unprecedented media coverage and attention. This media coverage not only gives rise to many promises, but also fuels speculative concerns about the disappearance of jobs, the endangerment of humanity or the possible generalized overtaking of humans by machines in the cognitive domain. Between the actors and opponents of this evolved form of human intelligence a sort of war arises.

This war slides onto the terrain of intelligence: It is the century of the brain. The struggles for power and influence that different countries have always waged have found a new area of opposition in neurotechnologies. This is why, at our level, we want to first elucidate what human and artificial intelligence is before identifying convergences and divergences.

In relation to the challenges of the era, we see that with invasive techniques, that is to say penetrating into our brains, the ethical and philosophical debate is only just beginning. There are actors who explicitly place themselves in the perspective of the erasure of Human Intelligence in favour of Artificial Intelligence. The determining element of this mutation, the heart of the transhumanist project, is the interfacing of Artificial Intelligence with our brains, which will only be auxiliaries of Artificial Intelligence.

However, by penetrating the human brain, science will make the individual lose his last domain of privacy. And this raises several concerns. Will individual freedom be respected? Under what tutelage will the brains of our children and ourselves be built? What will be the room for maneuver?

Praktické vyústění existenciální psychoanalýzy: Sartre a Saint Genet

Mgr. Markéta Kiššová

Katedra filosofie a religionistiky, FF UPCE

Klíčová slova: Sartre, Genet, morálka, existenciální psychoanalýza

Reference:

Sartre, Jean-Paul. Bytí a nicota. Praha, OIKOYMENH, 2018 (1943), přel. Oldřich Kuba.

Sartre, Jean-Paul. Saint Genet, Comédien et martyr (Svatý Genet, komediant a mučedník). Paris, Gallimard, 1952.

Scanzio, Fabrizio. « Pourquoi Sartre n'a-t-il pas terminé sa morale ? » in Daimon, Revista de Filosofía, 2005/35, pp. 75-88.

De Coorebyter, Vincent. « Prière pour le bon usage du Saint Genet : Sartre, biographe de l'aliénation », in Les Temps modernes, 2005/4 (n° 632-633-634), pp. 106-139.

V roce 1952 Jean-Paul Sartre publikoval dílo Svatý Genet, komediant a mučedník (Saint Genet, Comédien et martyr), ve kterém studuje život spisovatele Jeana Geneta od dětství až po jeho kariéru romanopisce, básníka a dramatika, přičemž tuto jeho kariéru vysvětluje jako důsledek procesu odcizování. O statutu tohoto Sartrova díla a jeho koherenci s filosofií z Bytí a nicoty (1943) se stále vedou spory. Někteří autoři se domnívají, že Sartre publikací biografie Svatého Geneta stvrdil skutečnost, že téma svobody a morálky, které otevřel v závěru Bytí a nicoty, představuje nevyřešitelný problém (Scanzio, 2005). Jiní mají za to, že je Svatý Genet důkazem pokroku Sartrovy filosofie, protože rozvádí sociální tematiku, o které se v Bytí a nicotě nepojednávalo (de Coorebyter, 2005). Míra souvislosti mezi danými texty by se však dala posoudit i jinak než tematicky, a to metodicky: v Bytí a nicotě totiž Sartre definoval metodu existenciální psychoanalýzy, kterou ve Svatém Genetovi konkrétně uplatnil. Na rozdíl od klasické biografie, která se opírá o fakta a události, se existenciální psychoanalýza snaží přiblížit prožitek člověka. Aplikace metody spočívá v popisu kontradikcí, které studovaná osoba ve svém životě překonávala, a způsobů jejich řešení, které ji dovedly k tomu, kým se stala. Sartre jde ale v pojetí této metody ještě dál: v Bytí a nicotě totiž uvádí, že metoda má specifický „cíl“ spočívající v tom, že by měla navést k upuštění od „špatné víry“, tedy neautentického postoje ke světu. I v doslovu ke knize Svatého Geneta Sartre zmiňuje využití této metody, tentokrát ve smyslu „nastavení zrcadla“. Cílem příspěvku je přiblížit tuto praktickou a méně známou stránku existenciální psychoanalýzy a na jejím základě analyzovat Sartrovu reflexi o morálce a svobodě.

Antisthenés sókratík: recepce antisthenovské dialektiky a dialektické prvky epideiktických řečí

Mgr. Michal Kokeš
Katedra filozofie, FF OU

Klíčová slova: antisthenika, dialektika, filologicko-historická interpretace, sémantizace.

Reference:

Brancacci, Aldo (2023). Language, Definition and Being in Antisthenes. *Rhizomata*, 11, č. 2, str. 227–249.

Kahn, Charles Henry (1996). *Plato and the Socratic Dialogue: The philosophical use of a literary form*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kalaš, Andrej et Suvák, Vladislav (2013). *Antisthenis fragmenta: úvodná štúdia, grécky a latinský text, slovenský preklad a komentár k zlomkom*. Bratislava: Univerzita Komenského.

Meijer, Piet A. (2017). *A New Perspective on Antisthenes: Logos, predicate and ethics in his philosophy*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Prince, Susan (2015). *Antisthenes of Athens: Texts, translations, and commentary*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Studium antistheniky je dnes vnímáno jako samostatná větev v rámci sókratiky, která nabízí alternativní teorii jazyka umožňující rozvoj poznání. Ve snaze rozlišit recepci antisthenovské dialektiky v rámci literárního žánru sókratovských rozprav se pokusíme interpretovat Antisthenovy epideiktické řeči Aias a Odysseus. Dialektika jako literární styl a filozofická metoda má svůj původ u Sókrata, prostřednictvím Platóna jako jeho nejznámějšího žáka. U Antisthena však nacházíme jinou podobu dialektiky, která má nejen epistemologické, ale také značné etické přesahy. Její recepcí je o to důležitější, protože v prvních dekadách 4. st. p.n.l. měla filosofie a názory Antisthena více zastánců a posluchačů, než tomu bylo u Platóna (Kahn, 1996), nehledě na celkový dopad Antisthenových názorů na utváření pozdější helénistické filosofie. Epideiktické řeči obsahují znaky dialektiky (Kalaš et Suvák, 2013). Jejich analýzou lze nalézt specifikum Antisthenovy literární invence, a nalézt tak jazykové prostředky, které mají dialektickou funkci (Prince, 2015). Pro pochopení dialektiky jako nástroje, který vede k pravdivému poznání, je důležité pochopit vztah k pravdě u Aianta a u Odyssea. Rozlišení zpráv z klasického období od těch pozdějších navíc umožňuje sledovat posun v recepci antisthenovské dialektiky. Nejnovější studie ukazují, že Antisthenés se zabýval metodou pojmové definice, která pravý význam dosahuje sémantickou komparací různých kontextů a jazykových jevů (Meijer, 2017). Jedná se o problematizaci společenského způsobu života literární kritikou, která se týká také filozofické konceptualizace. To nabízí možnost transcendence pojmů, jejich ontologické ukotvení a formu výpovědí, které nenaplňují logickou výstavbu řeči apriori, ale přesto nabízejí formu významové definice. Z fragmentů lze stanovit Antisthenovu radikální opozici vůči esencialismu a kontroverzní stanovisko k pojetí pravdy. Antisthenovská dialektika umožňuje vědecký pokrok tím, že umožňuje cyklickou revizi (Brancacci, 2023) a tím, že je tolerantní vůči jiným kontextům, pokud nezpochybnují platnost kontextualizace samotné.

Význam filosofie v hermeneutice Anselmova spisu Cur Deus homo

Mgr. Ondřej Kříž
KTF UK Praha

Klíčová slova: Anselm z Canterbury, soteriologie, satisfakční teorie spásy, ontologie, speciální metafyzika.

Reference:

Heider, D. Svoboda, D. (2012). Univerzálie ve scholastice. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta.

Gäde, G. (1989). Eine andere Barmherzigkeit. Zum Verständnis der Erlösungslehre Anselms von Canterbury. Echter.

Pospíšil, C. V. (2010). Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel. Karmelitánské nakladatelství, Krystal OP.

Příspěvek na konferenci si klade za cíl představit dílčí část mého doktorského výzkumu, který se soustředí na spis *Cur Deus homo* Anselma z Canterbury. Chci ukázat, že pro korektní hermeneutiku tohoto spisu nepostačuje teologická analýza. Je nutná i analýza filosofická. Pokud teologové při interpretaci *Cur Deus homo* nezohlední Anselmovo pojetí Boha vyjádřené v ontologickém argumentu, nejsou s to proniknout do autorova původního myšlení. Svůj příspěvek tedy pojmám interdisciplinárně (ontologie, teologie).

Přes nesporný význam Anselmova spisu mu v Čechách dosud nebyla věnována pozornost. Můžeme zmínit pouze studii prof. Pospíšila.¹ Ten do českého prostředí zavedl kritiku anselmovského konceptu zadostiučinění.

Dle mého názoru kritika teologů spočívající na legalistických a morálních pojmech „dluh, zadostiučinění, uzmutí cti, spravedlnost“ apod., vychází z neplatných předpokladů. V příspěvku chci představit svůj pohled, že tyto pojmy Anselm neužívá v literním smyslu, nýbrž jako metaforická vyjádření ontologických kategorií. Anselmův důraz na „spravedlnost“ tedy není moralistickým apelem, nýbrž důslednou aplikací jeho ontologického systému, kde Bůh jakožto „jsoucno, nad které nelze nic většího myslet“ garantuje existenci všech kontingentních jsoucen. Anselmova filosofie vnímá „spravedlnost“ jako entitativní atribut. Ve svém příspěvku tedy míním nastínit hlavní myšlenky Anselmova spisu, jejich teologickou kritiku, následně za pomoci ontologické analýzy primárního textu poukázat na slabiny teologické kritiky a zdůraznit roli filosofie ve správné hermeneutice tohoto díla.

Přirozené právo na majetek jako instrumentální právo

Mgr. Matěj Křížecký

Katedra filozofie a společenských věd, FF UHK

Klíčová slova: Přirozené právo na majetek, Robert Nozick, John Locke

Reference:

Locke, J. (1988). *Two treatise of Government*. Cambridge University Press.

Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Blackwell Publishing

Wolf, C. (1995). Contemporary Property Rights, Lockean Provisos, and the Interests of Future Generations. *Ethics*, 105(4), 791–818. <http://www.jstor.org/stable/2382112>

Shrader-Frechette, K. (1993). Locke and Limits on Land Ownership. *Journal of the History of Ideas*, 54(2), 201–219. <https://doi.org/10.2307/2709979>

Tvrdím, že Robert Nozick ve své vlivné knize *Anarchie, stát, utopie* (1974) používá Lockeovým pojetí přirozeného práva na vlastnictví způsobem, instrumentálně. Tento termín označuje specifický způsob využití teoretických prvků, kdy části originálního zdroje nejsou aplikovány v jejich původním kontextu, ale jsou z tohoto kontextu vytrhnuty a použity na podporu vlastní argumentace nebo teorie. Nozickova instrumentální aplikace Lockovy teorie vede k určitým inkoherencím v jeho robustní teoretické koncepci, přičemž klíčovým problémem je nekompatibilita mezi jeho teorií kompenzace a jeho reformulací Lockova „Provisa“. Tato nekompatibilita se projevuje v tom, jak Nozick interpretuje a využívá Lockův pojem „Proviso“, což vede k inherentním inkoherencím v jeho vlastní teoretické konstrukci.

V této práci identifikuji a analyzuji jednu takovou inkoherenci, přičemž se zaměřuji na to, jak je tato nekompatibilita zakotvena v Nozickově interpretaci a použití Lockova „Provisa“. Ukážu, že Nozickova teorie kompenzace a jeho adaptace Lockovy teorie přirozeného práva na vlastnictví jsou v rozporu, což podkopává konzistenci jeho argumentace. Tato analýza přispívá k hlubšímu pochopení teoretických mezí Nozickovy práce a nabízí nové perspektivy pro další výzkum v oblasti teorie spravedlnosti a přirozeného práva. Také poskytuje kritickou perspektivu na to, jak instrumentální aplikace filosofických teorií (či jejich částí) může ovlivnit jejich teoretickou integritu a aplikační důsledky.

Ardentní realismus a jeho metasémantický problém

Bc. David Kubíček
Katedra filozofie, FF MU

Klíčová slova: ardentní realismus, normativita, metanormativita, metasémantika, normativní koncepty

Reference:

Boyd, R. (1988). How to Be a Moral Realist. V G. Sayre-McCord (ed.), *Essays on Moral Realism* (stránky 181-228). Ithaca: Cornell University Press.

Eklund, M. (2017). *Choosing Normative Concepts*. New York: Oxford University Press.

Eklund, M. (nadcházející). Normative concepts. V D. Copp, & C. Rosati (eds.), *Oxford Handbook of Metaethics*. Oxford University Press.

Wedgewood, R. (2001, leden). Conceptual Role Sémantics for Moral Terms. *The Philosophical Review*, 1(110), stránky 1-30.

Werner, P. J. (2022). Normative concepts and the return to Eden. *Philosophical Studies*(179), stránky 2259–2283. Načteno z <https://doi.org/10.1007/s11098-021-01762-6>

V roce 2017 vydal švédský filozof Matti Eklund knihu „Choosing Normative Concepts“, v níž mimo jiné představuje označení „ardentní realismus“, aby lépe vymezil ty metanormativní realistické teorie, které tvrdí, že „realita sama o sobě favorizuje určité chování, hodnoty atd.“ (Eklund, 2017, str. 1) To, co realita sama o sobě favorizuje, je opravdu normativní.

Vzápětí Eklund (2017, str. 18) ardentní realismus napadá a definuje jeho metasémantický problém. Ten ilustroval na myšlenkovém experimentu postulujícím Alternativní komunitu, která používá normativní koncepty (dobro*, měli bychom*...), které jsou protějšky našich normativních konceptů – hrají stejnou normativní roli v psychologii člověka, ale mají rozdílnou extenzi (dobro* odkazuje k jiným vlastnostem než dobro). Metasémantický problém se objeví, jakmile se tak jako ardentní realista chceme ptát, který z konceptů bychom měli/ bychom měli* upřednostnit. Jelikož taková otázka je již zatížená samotnými normativními koncepty, bude vždy jako odpověď vybírat pouze extenzi daného konceptu, který v dané otázce použijeme. Když se zeptáme, jakými koncepty bychom se měli řídit, dojdeme k tomu, že našimi. Když se zeptáme, jakými koncepty bychom se měli* řídit, dojdeme k tomu, že těmi Alternativními. Tudíž otázka po tom, co favorizuje realita samotná, se zdá buďto kruhová a tedy banální, nebo nevyslovitelná. (Eklund, 2017, str. 19) Normativita, jakou zastávají ardentní realisté, by tak byla jazyku nepřístupná.

Ve svém příspěvku nejprve vysvětlím základní pojmy celé debaty okolo ardentního realismu (normativní role, protějšky normativních konceptů atd.). Poté představím samotný ardentní realismus a vymezím jej proti tzv. „ne-ardentnímu“ realismu, který představím na příkladu Cornellského realismu (Boyd, 1988). Následně přejdu k samotnému metasémantickému problému. Představím „Alternativní“ myšlenkový experiment a rozkryji premisy a závěr Eklundova argumentu. V závěru svého příspěvku nastíním, jakými směry se může ardentní realismus vydat, aby metasémantický problém vyřešil.

Quantum indeterminism and its philosophical interpretations for existence.

P. RNDr. ThLic. Jiří Kučera, MA, PhD.
Katedra filozofie, FF KU v Ružomberoku

Keywords: Quantum, corpuscular, metaphysics, subjectivity, free will

References:

CUSHING, T. James (1989). Philosophical Consequences of Quantum theory. Ed. E. McMullin. Indiana: Notre Dame University Press. ISBN 0-268-01579-1.

DE CARO, Mario & PUTNAM, Hilary (2020). Free Will and Quantum Mechanics. [online]. In: The Monist 103 (4):415-426. DOI 10.1093/monist/onaa014.

PITMAN, Michael (2012). Freedom, Indeterminism and Imagination. [online]. In: South African Journal of Philosophy 31 (2):369-383. DOI 10.1080/02580136.2012.10751782.

PRIGOGINE, Ilya & STENGERS, Isabelle (1997). The End of Certainty: Time, Chaos, and the New Laws of Nature. New York: Free Press. ISBN 978-0684837055.

STYER, F. Daniel (2000). The Strange World of Quantum mechanics. Cambridge: University Press. ISBN 978-0-521-66780-7.

The aim of the article is to prove that just as Newtonian physics was absorbed by Einstein's theory of relativity, which itself later became a special case of quantum physics, so classical deterministic metaphysics was replaced by quantum philosophy, which opened completely new horizons for thinking about the paradoxical consequences of the behavior of quantum reality, proving the probabilistic indeterminism and randomness of all phenomena in the universe of infinite possibilities (De Caro & Putnam, 2020). Bizarre and theoretically difficult to define quantum thinking, together with Heisenberg's uncertainty principle and stochastic description of particles, has unfathomable consequences for philosophical understanding of different views about the world, ethics, consciousness, metaphysics, as well as free will (Prigogine & Stengers, 1997). Quantum mechanics also reverses the order of philosophical disciplines, since epistemology affects ontology, not the other way around (Styer, 2000). In the context of the 'uncertainty principle', the claim to complete objectivity cannot be accepted anymore. Louis de Broglie says: "Quantum physics shows that a description of physical reality that is completely independent of the means by which we observe it is strictly impossible" (Cushing 1989, 13). Indeterminism, with the probabilistic aspect of all existence, is the most basic feature of our understanding of the world, in both an existential and a moral sense, and influences all actions of an individual who becomes now a protagonist and an active player on the world stage, through quantum 'optics' (Pitman 2012). As explorations in philosophy merge with uncertainties within quantum mechanics, this progression in thought due to quantum indeterminism reveals an intricate mosaic pondering on existence's causality aspects, considerations, and how deterministic frameworks contrast with indeterminate chances to mold our comprehension of existing reality.

Motiv soběstačnosti v Rousseauových Úvahách o polské vládě

Bc. Jakub Loskot
Katedra filozofie, FF OU

Klíčová slova: Rousseau, Úvahy o polské vládě, soběstačnost, Polsko

Reference:

Rousseau, J.-J. (2019). Úvahy o polské vládě a její zamýšlené reformě. OIKOYMENH.

Květina, J. (2021). Rousseauův „sarmatský“ moment. Filosofický časopis, 69(4), 655– 675.

Rousseau, J.-J. (2022). Rozprava o nerovnosti; O společenské smlouvě. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Je všeobecně známou skutečností, že věhlasný ženevský filosof Jean-Jacques Rousseau napříč svým obsahově pestrým filosofickým dílem tematizuje motiv, jenž je pro jeho tvorbu více než stěžejní, a to myšlenku soběstačnosti. Rodák ze Ženevy problematiku soběstačnosti v rámci svého filosofického systému rozvíjí jak na úrovni jednotlivce, tak i na úrovni větších politických celků (Rousseau, 2022). Za hlavní cíl mého příspěvku si kladu osvětlit, nejen jaké formy nabývá, ale jaké důsledky představuje motiv soběstačnosti v Rousseauově nepříliš známém spise, jenž se v českém filosofickém prostředí donedávna těšil, v porovnání s ostatními autorovými napsanými spisy, téměř minimálnímu odbornému zájmu, a to v Úvahách o polské vládě a její zamýšlené reformě (Květina, 2021). Rousseau svůj poslední spis z oblasti politické filosofie sepsal na základě jemu adresované žádosti z řad členů Barské konfederace, jež v dané době odbojně vystupovala proti polskému králi spřízněnému s ruskou carevnou Kateřinou Velikou. Polští šlechtici kontaktovali Rousseaua s přáním, aby jim ve svém spise zprostředkoval své návrhy týkající se potenciální reformy polského státu, který se z důvodu vnitřních rozbrojů potýkal s dlouhotrvající krizí, jež následně vyústila v tzv. dělení Polska.

Rousseau motiv soběstačnosti v Úvahách o polské vládě tematizuje zejména v části věnované osobitému návrhu na změnu dosavadního ekonomického systému (Rousseau, 2019). Motiv soběstačnosti v této souvislosti Rousseau rozvíjí na základě svých filosofických pozic, jež předestřel především ve svém výchovném spise Emil, ale i implicitně přítomného myšlenkového odkazu Montesquieho v pozadí. Ukáží tak, že u Rousseaua daný koncept nabývá formy zemědělské moci vědomě se izolující od okolních států. Úvahy tak představují zásadní dílo, ve kterém Rousseau nejen originálním způsobem rozvíjí uvedený motiv skrze skloubení politické teorie s ekonomikou, ale především dodává svým postřehům praktický rozměr, což vrhá nové světlo na Rousseauovo dílo jakožto celek.

The Influence of the Post-Truth Media on the Background Culture: From a Rawlsian Standpoint

Mgr. Vladimir Lukić

Department of Philosophy and Religious Studies, FF UPCE; University of Antwerp

Keywords: Post-Truth Politics, Background Culture, Public Reason, Digital Media, Populism

References:

Rawls, J. (1996). *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.

Rawls, J. (1997). The Idea of Public Reason Revisited. *The University of Chicago Law Review*, vol. 64, no. 3, 765-80.

Rhodes, S. C. (2021). Filter Bubbles, Echo Chambers, and Fake News: How Social Media Conditions Individuals to Be Less Critical of Political Misinformation. *Political Communication*, vol. 39, no. 1, 1-22.

In this paper, it is argued that the post-truth has a direct connection to the notion of the background culture derived from the Rawlsian standpoint that he also considers to be a part of the non-public reason (Rawls, 1996, p. 214). For Rawls, comprehensive doctrines are holders of values, beliefs, judgments, attitudes, etc. that a person holds within one societal structure (Rawls, 1996, p. 59). Likewise, Rawls suggests that within one well-ordered society, doctrines should be reasonable in order to establish a reasonable pluralism where multiple comprehensive doctrines can co-exist and the holders of those doctrines can be considered free and equal (Rawls, 1997, pp. 769-770).

In the political climate dominated by post-truth politics that are ever-so-present in the digital world, I argue, that the reasonableness necessary from the comprehensive doctrines that constitute the background culture is in jeopardy. Echo chambers generated by post-truth politics have become polarization machines and are creating a quasi-factual background culture that is not fruitful for reasonableness (Rhodes, 2021, p. 5).

This is where the main analysis of this paper comes into play. It will strive to provide criticism of the influence of post-truth through the scope of Rawlsian philosophy by pointing out both the irrationality and the unreasonableness of the practice of post-truth politics. This criticism is based on highlighting the dangers to the communicative factor that constitutes one liberal democracy and, also, emphasizes the dangers of further polarization and extremization of the background cultures.

Kognitivní mapy jako Kantovo apriori

Bc. Pavel Matail
Katedra filozofie, FF MU

Klíčová slova: prostor, hipokampus, kognitivní mapy, apriorní formy

Reference:

Kant, I. (2020). *Kritika čistého rozumu* (J. Loužil, J. Chotaš, I. Chvatík, Trans.). OIKOYMENH.

Kant, I. (1992). *Theoretical Philosophy 1755-1770* (D. Walford, Ed. & Trans.). Cambridge University Press.

O'Keefe, J., Nadel, L. (1978). *The Hippocampus as a Cognitive Map*. Oxford University Press.

The Nobel Prize. (2014, October 6). *The Nobel Prize in Physiology or Medicine 2014* [Press release]. <https://www.nobelprize.org/prizes/medicine/2014/press-release/>

Wills, T., Cacucci, F., Burgess, N., O'Keefe, J. (2010). Development of the Hippocampal Cognitive Map in Prewanling Rats, *Science*, 328(5985), 1573-1576.

V roce 2014 obdržela Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu trojice neurovědčů za svůj přínos ve výzkumu v oblasti mozku zvané hipokampus. Nobelovský výbor jejich objevy označil jako řešení problému, který tížil generace filosofů a zejména Immanuela Kanta: Jak lidský mozek vytváří mapu okolí? (The Nobel Prize, 2014) Právě s Kantovou teorií vnímání prostoru skrze apriorní formu mají prý výsledky neurovědecké teorie souhlasit, a dokonce měl být odhalen neurofyzilogický podklad pro tuto apriorní formu.

Příspěvek má za úkol posoudit, nakolik v závěrech souhlasí tyto dvě teorie vnímání prostoru: kognitivní mapa Johna O'Keefe a (a jeho kolegů May-Britt Moserové a Edvarda Mosera) a Kantovy apriorní formy. Toho bude dosaženo pomocí analýzy obou teorií, odhalení kategorií, o kterých obě teorie hovoří, a srovnání závěrů, které těmto kategoriím autoři přisuzují. Druhým cílem je zjistit, za jakých podmínek vůbec dává smysl říct, že spolu tyto teorie souhlasí v rámci kontextu, za jakého byl souhlas teorií Nobelovským výborem a neurovědci představen.

Ukáže se, že podobnost mezi teoriemi dostatečná není. To vyplývá zejména z kategorií závislosti na zkušenosti a nutnosti, které jsou pro Kantovy apriorní formy klíčové už kvůli samotnému pojmu syntetického apriori. Zároveň bude zohledněno, jak spolu teorie souhlasí ve specifických prostorových charakteristikách, jako je např. absolutnost. Na závěr se pokusím ukázat, jak se to má s podmínkami, za kterých pokládání korespondence mezi oběma teoriemi má smysl. Chci dokázat, že mluvit o korespondenci nemá smysl, i když zmírním požadavky, a připustím, že za některých podmínek je legitimní korespondenci představovat, i když je jen zdánlivá.

Kreativita umělé inteligence

Mgr. Tereza Matějková
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Klíčová slova: kreativita, generativní umělá inteligence, pseudo-kreativita, Lovelace Test

Reference:

Boden, M. A. (2004). *The creative mind: Myths and mechanisms*. London: Routledge.

Bringsjord, S., Bello, P. & Ferrucci, D. (2001). Creativity, the Turing Test, and the (Better) Lovelace Test. *Minds and Machines* 11, 3–27.

Haase, J. & Hanel P. H. P. (2023). Artificial muses: Generative artificial intelligence chatbots have risen to human-level creativity. *Journal of Creativity*, 33(3), DOI: <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2023.100066>.

Runco, M. A. (2023a). Updating the Standard Definition of Creativity to Account for the Artificial Creativity of AI. *Creativity Research Journal*. DOI: [10.1080/10400419.2023.2257977](https://doi.org/10.1080/10400419.2023.2257977).

Runco, M. A. (2023b). AI can only produce artificial creativity. *Journal of Creativity*, 33(3), DOI: <https://doi.org/10.1016/j.yjoc.2023.100063>.

V současnosti se setkáváme s generativní umělou inteligencí na každém kroku. Její použití v každodenním životě, tvorbě či komunikaci je stále častější a to je doprovázeno otázkou, zda můžeme tuto umělou inteligenci označit jako kreativní. Tento příspěvek představí problematiku kreativity generativní umělé inteligence. Prvním krokem bude vykreslení diskuse o definici kreativity, která je považována za vágní a víceznačný pojem. Obecně je však přijímáno, že kreativitu lze široce definovat jako tvorbu či uskutečnění něčeho nového, originálního a užitečného. K této definici však různí odborníci a odbornice přidávají další různé aspekty. Například Boden přidává podmínku překvapení, na jejímž základě pak rozeznává tři druhy kreativity (Boden, 1990). Dále Runco přidává podmínky autenticity a intencionality právě proto, abychom byli schopni odlišit lidskou kreativitu a kreativitu umělé inteligence. Kreativitu umělé inteligence pak označuje za pseudo-kreativitu, která popisuje výstupy umělé inteligence, které se pouze zdají být kreativní (Runco, 2023a). Pokud jsou umělá inteligence nebo její výstupy označovány jako kreativní dochází podle Runca k mylnému připisování této vlastnosti kvůli tomu, že pozornost věnujeme produktům a nikoliv procesům, které se při generování kreativních nápadů odehrávají (Runco, 2023b). Zde se můžeme odkázat na Lovelace Test (Bringsjord, Bello, & Ferrucci, 2001), jenž se soustředí právě na proces tvorby něčeho nového a originálního. Ačkoliv je kreativní proces označován jako oblast, kde umělá inteligence nedosahuje lidských kvalit, výzkumy ukazují, že výstupy generativní umělé inteligence jsou v generování originálních nápadů hodnoceny jako srovnatelné s nápady lidskými (Haase & Hanel, 2023). Musíme však mít stále na paměti, že kvalita práce generativní umělé inteligence je stále závislá na kvalitě lidského promptu a trénovacího datasetu.

Fluidná nacionalita ako následok národného (pseudo)monizmu

PhDr. Matej Miklian

Katedra filozofie a dejín filozofie, FF UK v Bratislave

Klíčové slová: nacionalizmus, národ, fluidná nacionalita, identita

Referencie:

ERIKSEN, T. H. (2012). Etnicita a nacionalizmus: antropologické perspektivy. Praha: Slon.

HROCH, M. (2011). Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

HROCH, M. (eds.); (2003). Pohledy na národ a nacionalizmus: čítanka textů. Praha: SLON.

SCHULZE, H. (2003). Stát a národ v evropských dějinách. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

SCRUTON, R. (2011). O potřebnosti národů. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

V každom pokuse o konštituovanie nacionality je implicitne obsiahnutý kauzálny aspekt: ako vznikla, kto ju vytváral, aká je jej definícia. Nie každý výklad formovania moderného národa je konštruktivistický. Pojmy národ, nacionalizmus a národnosť sú dnes používané bezmyšlienkovito – strácajú svoj význam. Zigmund Bauman vnímal národ od začiatku až do konca ako imaginárnu komunitu, ktorá sa stáva duchovnou realitou. Avšak formálna manifestácia národa je podľa mnohých autorov dôležitejšia než tá imaginatívna. John Stoessinger považoval národ predovšetkým za zvrchovaný politický celok. Podobný názor zdieľal aj Max Handmann, ktorý sa domnieval, že národ musí byť formálnou organizáciou ľudu, notabene štát musí byť národom – národ musí byť štátom. Kde sa nachádza pravda, ak sa národ a nacionalita stávajú fluidnými?

Fluidnosť nacionality je predmetom filozofického skúmania, ktorému sa príspevok bude venovať. Kardinálnym problémom stredoeurópskych národov je fakt, že ich nacionalita je fluidná – príslušnosť k vlastnému národu a konkrétnemu štátnemu útvaru sa podmieňuje osobným úžitkom. Národ prestáva byť vnímaný ako priestor na zdieľanie hodnôt – záväzok, z ktorého plynú povinnosti. Vyprázdňuje sa národ ako kultúrna hodnota. Spoločnosť žije v tenzii, ktorú vytvára mýtus ohrozenia národnej existencie. Obraz národa v globalizovanom svete čoraz viac bledne a s ním aj pocit záväzku voči národu ako celku a hodnote. Moderný európsky naratív dekonštruuje národnú spoločnosť.

Národ je vnímaný ako konštrukt, ktorý možno (de/re)konštruovať. Národ, ako abstraktná pospolitosť, systematicky stráca povahu kultúrnej a hodnotovej pospolitosti. Možno dokonca tvrdiť, že národ sa začína redukovať na vágnu množinu ľudí, ktorí hovoria rovnakým jazykom a sú občanmi rovnakého štátu, ktorý nejakou náhodou nesie národné označenie. Predstava národa splyva s predstavou štátu. Nacionalita sa stáva fluidnou, čím otvára priestor pre filozofické skúmanie a otázky. Strácajú európske národy svoj fundament? Je predstava spoločnosti bez fundamentu zvláštna? Čo z nás robí členov jednej spoločnosti?

Exemplarity and Meditatio Mortis in Seneca's Moral Epistles

MgA. Dominik Novosád

Katedra filozofie a aplikovanej filozofie, FF UCM v Trnave

Keywords: Exemplarity; Cato; Spiritual Exercises; Stoicism; Seneca; Meditatio Mortis

References:

Hadot, P. (2002). *What is Ancient Philosophy?* Harvard University Press.

Langlands, R. (2018). *Exemplary ethics in Ancient Rome.* Cambridge University Press.

Trinacty, C. (2016). *Lucius Annaeus Seneca: Letters on Ethics to Lucilius* trans. Margaret Graver and A. A. Long. *Classical World*

This paper examines the philosophical utility of traditional Roman exemplarity in Seneca's Moral Epistles. The aim is to apply Pierre Hadot's method of understanding ancient philosophical discourse, of which exemplarity is a significant part, as forms of spiritual exercises. That means, to consider philosophical discourse in reference to its formal and historical confinements while closely reflecting its intentional didactic purposes. The present work focuses on exemplary references to Cato the Younger with a thematic scope of philosophical preparation for death. The goal is to portray how exemplary discourse operates within the coherent and gradual process of stoic exercise *meditatio mortis* fictionalized in Seneca's Epistles. By considering a series of chronologically following letters, the paper presents how different forms of exemplary references create philosophical exercises that relate to various stages and needs of Seneca's addressee. The discussion in the first two letters, Ep. 13; 24, showcases the three-stage process of inspiring exemplary considerations of Cato that lead the recipient from his initial inclinations for hope toward courageous facing of death. The next series of letters, Ep. 67; 70; 71, is shown portraying a process of philosophical reformation of judgment that simultaneously ensures a stoic reinterpretation of Cato's exemplum. The final part of the discussion considers Ep. 82, to show how such a philosophical setup served to create a mode of exemplary comparison, which fosters the early announced and finalized consciousness of death's moral indifference.

Architektonika

Ing. arch. Mgr. arch Bruno Pella

Katedra teórie a dejín umenia, VŠVU v Bratislave;
Katedra filozofie, FF UK v Bratislave

Klíčová slova: architektonika, teória, všeobecný model

Reference:

Kant, I. (1979). Kritika čistého rozumu. Pravda.

Pierce, Ch. (1891). The Architecture of Theories. Oxford University Press.

Kosík, K. (1997). Předpotopní úvahy. Torst.

Rezek, P. (2018). Architektonika a protoarchitektura. Galerie Ztichlá klika.

Bachtin, M. (1980). Román jako dialog. Odeon.

Príspevok konferencie bude predstavený ako súčasť doktorandského výskumu na tému „Architektonika architektúry“. Cieľom príspevku je vymedzenie všeobecného definičného rámca architektoniky spolu s jej možnou neutrálnou štruktúrou. Neutrálnou z dôvodu používania architektoniky rôznymi autormi v rôznych disciplínach. Keďže sa jedná o akýsi univerzalizujúci teoretický koncept konštruovania istého systému, môžeme ju nachádzať v rôznych oblastiach vedy, umenia a filozofie. Príspevok predstaví vybrané aspekty už etablovaných modelov architektoniky, z ktorých sa pokúsime odvodiť všeobecnú schému. Vychádzajúc z Kantovej Kritiky čistého rozumu (Kant, 1979), ktorá nastolila určitú architektonickú pojmovú paradigmu, sa o to pokúsili aj ďalší autori. Filozoficky naň nadväzuje Pierce (Pierce, 1891), no odvoláva sa i Kosík (Kosík, 1997), ktorý sa pohybuje v rámci dejín, filozofie, urbanizmu a architektúry. V nej operuje i Petr Rezek v knihe Architektonika a protoarchitektura (Rezek, 2018). Bachtin (Bachtin, 1980) zas vysvetľuje skrze architektoniku výstavbu literárneho diela. Keďže sa jednotlivé oblasti záujmov týchto kľúčových autorov líšia, nepôjde primárne o obsahy ich systémov, ale o formálnu skladbu a teoretické fungovanie. Nás bude zaujímať, aké predpoklady, definície a rozhodnutia sa vzťahujú k jednotlivým modelom a aké podobnosti či spojitosti, charakteristické pre abstrahované, či neutrálnu architektonickú schému, v nich vieme nachádzať. V čom sa zhoduje a v čom líši ich vnútorná stavba? Na základe tejto analýzy sa pokúsime skonštruovať všeobecný model architektoniky. Pokúsime sa nájsť architektoniku architektoniky.

Ontologické předpoklady narativu

Mgr. Jakub Peloušek
Katedra filozofie, FF MU

Klíčová slova: narativ, ontologie, etika, epistemologie, Ricoeur, White, Strawson

Reference:

MacIntyre, A. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Notre Dame: Univ. of Notre Dame Press. 1984.

Meretoja, H. Narrative and Human Existence: Ontology, Epistemology, and Ethics. *New Literary History*, r. 45, č. 1, 2014, s. 89–109.

Ricoeur, P. Narrative Time. *Critical Inquiry* r. 7, č. 1, 1980, s. 178–79.

Strawson, G. Against Narrativity. *Ratio*, č. 17, 2004, s. 428–452.

White H. *The Content of the Form*. London: The Johns Hopkins University Press. 1987.

Narativ je jedním ze základních prostředků lidské komunikace. Nejedná se pouze o způsob vyprávění příběhů, kterými se zabývají literární vědy, ale je to také prostředek, jenž dává událostem ve světě smysl a je jedním z přístupů, jak konstruovat lidskou identitu. Tím může také aktivně formovat naše vnímání světa a nás samých v něm, takže se nejedná pouze o retrospektivní prvek interpretace našich stávajících zkušeností, ale má také určující roli pro naše budoucí vnímání a interpretaci.

V první části příspěvku představím několik způsobů, kterými je možné charakterizovat vztah narativu k lidské existenci (Meretoja, 2014, Strawson, 2004). Jedna z nejužívanějších dichotomií jej dělí z hlediska přístupu na instrumentální a ontologický, přičemž je možné popsat analogicky jako epistemologickou a ontologickou. Dále je tuto dvojici možné doplnit ještě o etickou úroveň (MacIntyre, 1984, Strawson, 2004).

Zastánci epistemologické pozice (Dennett, White) považují narativ za kognitivní nástroj, který dává řád a smysl našim zkušenostem o událostech v realitě, na něž jej retrospektivně aplikují. Jiní badatelé zastávají ontologickou pozici (Ricoeur, MacIntyre), podle níž je narativ ontologickou kategorií, která je určující pro lidskou existenci. V takovém případě je narativ esenciální vlastností lidského vnímání, kterému se nelze vyhnout a implicitně je součástí naší každodenní zkušenosti. Etická pozice pak říká, že narativ má pro člověka hodnotu, protože pojímat svůj vlastní život jako vyprávění je dobrá věc, která je nezbytná pro dobře vedený život (Strawson, 2004).

V druhé části příspěvku se budu věnovat ontologickým předpokladům zmíněných přístupů, přičemž se zaměřím především na epistemologickou pozici. Její zastánci se snaží vyhnout ontologickým otázkám, přestože staví na nevyřčených ontologických předpokladech, jež většinou vycházejí z pozitivistických předpokladů existence reality nezávislé na člověku, k níž máme přístup díky čisté zkušenosti.

V závěrečné části stručně shrnu ontologické předpoklady epistemologické pozice a z nich plynoucí problémy. Navážu dílčím závěrem v kontrastu vůči jiným autorům a pokusím načrtnout možnosti dalšího výzkumu.

Problematika soukromí v digitálním prostředí

Mgr. Zuzana Piskořová
Katedra filozofie, FF OU

Klíčová slova: soukromí, digitální platformy, nové technologie, Kritická teorie, Kapitalismus dohledu

Reference:

ALLMER, Thomas. (2019) Kritická teorie a sociální média: mezi emancipací a komodifikací. Přeložila Miluš KOTIŠOVÁ. Praha: Filosofia.

FLORIDI, Luciano. (2017) Group privacy: a defence and an interpretation. In: VAN DER SLOOT, Bart; FLORIDI, Luciano; TAYLOR Linnet Taylor (eds.). Group Privacy. Springer Verlag

FUCHS, Christian. (2015) Culture and Economy in the Age of Social Media, Routledge.

SRNICEK, Nick. (2017) Platform capitalism. Cambridge.

ZUBOFF, Shoshana. (2019) The age of surveillance capitalism: the fight for a human future at the new frontier of power. London: Profile Books.

Moderní chápání soukromí se dělí do tří hlavních podtypů: Objektivní definice soukromí, která předpokládá existenci právního rámce, který soukromí vnímá jako základní podmínku života. Tento přístup omezuje přístup k soukromí jedince, přičemž čím více je omezen, tím je soukromí více zajištěno. Subjektivní definice soukromí vychází z autonomie jedince, který sám rozhoduje o tom, jaké informace poskytuje a sdílí. Integrativní teorie soukromí kombinuje oba předchozí podtypy. Existuje právní rámec, který chrání jedince, ale zároveň si jednotlivec sám volí, které informace sdílí. (Allmer, 2019) Digitální technologie přinášejí nový pohled na soukromí. Existuje v dnešní době nových technologií dostatečný právní rámec, který by mohl ochránit jedince na digitálních platformách? Nebo funguje proces jinak – sběr dat uživatelů a jejich následný prodej třetím stranám, což může ohrozit soukromí uživatelů? Podle Christiana Fuchse jsou data novou surovinou, která umožňuje vytvářet personalizovaný obsah, avšak za cenu soukromí uživatelů. (Fuchs, 2015) To otevírá diskusi o aktualizaci pojmů z Kritické teorie a rehabilitaci pojmů zvěčnění a odcizení, které lze rovněž aplikovat na data a digitální prostředí. Luciano Floridi dále upozorňuje na nedostatečnost zákona GDPR v digitální éře, kdy digitální platformy nefungují na individuálním principu, ale spíše na skupinovém principu, kdy jsou uživatelé ovlivňováni prostřednictvím právě algoritmických skupin. (Sloot, Floridi, Taylor (eds.), 2017) V příspěvku bude představena definice a rozdělení digitálních platform Nickem Srnickem (Srniczek, 2016), dále definice digitálního prostředí jako Kapitalismu dohledu od Shoshana Zuboff (Zuboff, 2019) a také problematika soukromí jako suroviny pro digitální prostředí.

Psychoterapie jako etická reflexe

Mgr. Milan Polák
Aplikovaná etika, FHS UK Praha

Klíčová slova: psychoterapie, etika, hermeneutika.

Reference:

Ricoeur, P. (1970). *Freud and Philosophy*. Yale University Press.

Drozek, R.P. (2019). *Psychoanalysis as an Ethical Process*. Routledge.

Vymětal, J. a kol. (2005) *Obecná psychoterapie*. Grada

Shafer-Landau, R. (2021) *The Fundamentals of Ethics*. Oxford University Press

Psychoterapie, multidisciplinární obor, vznikl koncem 19. století, ale jeho kořeny sahají mnohem dále do minulosti. Cílem je pomáhat lidem překonávat zdravotní, ale i běžné životní nesnáze, a to psychoterapeutickými prostředky. Psychoterapie je dítětem medicíny a psychologie, původně provozována v kontextu zdravotnictví. Psychoterapie hledá řešení osobních a vztahových problémů na pozadí nejednotné a neúplné teorie změny. Během času se z psychoterapie stal významný společenský a kulturní fenomén, stojící za vědeckou, ale i filosofickou reflexí, např. P. Ricouer (1970). Zatímco věda cílí na účinnost psychoterapie, filosofie může poskytnout kritickou reflexi idejí a jazyka. Pouze menšina psychoterapeutů reflektuje filosofické pozadí a východiska své disciplíny. Viz. J. Vymětal (2005) a R. P. Drozek (2019).

Cílem příspěvku bude ukázat to, že psychoterapie je nutně hermeneutickým a etickým úsilím, a to jak na straně terapeuta, tak také na straně pacienta. Psychoterapie je prohlubujícím se porozuměním vlastní existenci, vymaňování se z omezení a etická reflexe vlastního bytí. V běžné praxi je etika chápána jen jako regulativ jednání terapeuta a je přehlížena její všudypřítomnost, neboť terapie je vtahem dvou apriorně etických bytostí a ani cíl není eticky neutrální. Jde o to, uvědomit hermeneutickou a etickou podstatu terapeutického snažení, a toto porozumění využít pro dobro věci. Etická reflexe není v rozporu s psychoterapií a nesnaží se ji nahradit. Jedná se však o perspektivu, která dokládá, že již máme předporozumění tomu, kým člověk je a kým má být. Toto etické předporozumění je zatím většinou pouze tiše přepokládané a je třeba jej přivést k plnému uskutečnění.

Konečně, etika přináší ideje, které se přímo nabízejí pro terapeutické využití. Jak v psychoterapii, tak také v etice jsou teorie pouhá vodítka a zůstává na nás, jak jich využijeme pro dobro našich pacientů.

Zrcadlo gnóze. K Jonasově filosofické interpretaci gnosticismu

Bc. Jan Přibáň
FHS UK Praha

Klíčová slova: Hans Jonas, gnosticismus, existencialismus, nihilismus, posthumanismus

Reference:

Ferrando, F. (2020). *Philosophical Posthumanism. Theory in the New Humanities*. Bloomsbury Academic.

Heidegger, M. (2000). *O humanismu*. Ježek.

Heidegger, M. (2018). *Bytí a čas*. OIKOYMENH.

Jonas, H. (1996). *Mortality and Morality. A Search for the Good after Auschwitz*. Northwestern University Press.

Jonas, H. (2001). *The Phenomenon of Life. Toward a Philosophical Biology*. Northwestern University Press.

Cílem příspěvku je na dílčím tématu (totiž na Jonasově „gnostickém čtení“ Heideggerova existencialismu) představit záměr disertace. V něm si v obecné rovině kladu otázku, kým dnes člověk sám sobě je, jak sám sobě rozumí. S odkazem na Hanse Jonase (1996) nejprve zdůvodňuji, proč se mi dnes otázka po sebeporozumění člověka zdá být (opět) naléhavá, přičemž ve snaze uchopit tuto otázku konkrétněji uvedu v dialog dva příspěvky k myšlení o člověku a *conditio humana*, totiž Jonasovu filosofickou interpretaci gnosticizmu a posthumanismu, a pokusím se ukázat, v čem může být tento dialog přínosný, tj. v čem může přispět do debaty, čím nebo kým si člověk dnes je, ba je-li vůbec ještě možné hovořit o „Člověku“ vůbec. Vyjdu přitom z Jonasova postřehu, podle nějž lze nalézt paralelu mezi situací a sebeporozumění člověka pozdní antiky v gnosticizmu a existencialismem člověka moderního (Jonas, 2001). Tím, co je podle Jonase pojí, je nihilismus. Jonas v této souvislosti navrhuje gnosticizmus využít jako „hermeneutický klíč“, skrze nějž lze lépe porozumět situaci moderního člověka. Záměrem disertačního projektu je na tuto Jonasovu výzvu navázat. Namísto existencialismu však bude v centru mého zájmu posthumanismus, neboť právě ten se zdá být, jak tvrdí např. Francesca Ferrando (2020), klíčovým pojmem, který zastřešuje nejrůznější soudobé snahy redefinovat pojetí člověka. V návaznosti na Jonase si kladu otázku: Lze posthumanismus „čist gnosticky“ tak jako existencialismus? Jinými slovy: Je způsob, jímž člověk sám sebe usiluje myslet (či sám sobě rozumět) „posthumanisticky“ spíše jakýmsi vítězstvím gnóze, pokračováním nihilismu, anebo naopak cestou z něj? V rámci příspěvku se po stručném seznámení s obecným záměrem disertace pokusím takto formulovaný způsob tázání po sebeporozumění člověka předvést na zmíněném Jonasově „gnostickém čtení“ Heideggerova existencialismu.

Role distance v etické imaginaci: Reflexe longdistancismu a longtermismu v kontextu klimatické krize

Mgr. David Rozen

Katedra filosofie a religionistiky, FF UPCE

Mgr. Vojtěch Svěrák

Ústav filosofie a religionistiky, FF UK Praha; CETE-P, FLÚ AV ČR

Klíčová slova: longtermismus, etika klimatické změny, sociální kritika, imaginace

Reference:

Adams, C. J. (Ed.). (2023). *The Good It Promises, the Harm It Does: Critical Essays on Effective Altruism*. Oxford University Press.

MacAskill, W. (2023). *What We Owe The Future (First Trade Paperback Edition)*. Basic Books.

Marion Young, I. (1998). Impartiality and the Civic Public: Some Implications of Feminist Critiques of Moral and Political Theory. In J. B. Landes (Ed.), *Feminism, The Public And The Private* (s. 421–447). Oxford University Press Oxford. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198752035.003.0018>

Parfit, D. (1984). *Reasons and Persons*. Clarendon Press.

Parfit, D. (2011). *On What Matters*. Oxford University Press.

Robinson, K. S. (2021). *The Ministry for the Future*. Orbit Books.

Singer, P. (1972). *Famine, Affluence, and Morality*. In L. A. Alexander (Ed.), *International Ethics: A Philosophy and Public Affairs Reader* (s. 247–262). Princeton University Press.

Pojem distance neboli vzdálenosti hraje v etice stěžejní roli. Morální teorie se ve snaze o objektivitu a univerzálnost pokoušejí vzdálenost zbavit jakékoli relevance, a to ve dvou základních ohledech. Jednak se v morální teorii opouští vzdálenost místní. Jak slavně poukázal Peter Singer, utrpení druhého člověka má stejnou relevanci, ať už probíhá kdekoli (Singer, 1972). A jednak se opouští vzdálenost časová. Směr zvaný longtermismus v návaznosti na myšlení Dereka Parfita (1984, 2011) tvrdí, že se nacházíme v klíčovém momentu dějin, jelikož naše rozhodnutí ovlivní vývoj na další tisíce let dopředu, a vyzývá nás vzít zájmy budoucích osob stejně vážně jako zájmy osob současných (MacAskill, 2023). Obě tyto tendence reagují na globální výzvy spojené s růstem populace, technologickými inovacemi či environmentálními problémy. Nejde však o reakci zcela adekvátní; odhlédnutí od prostorové a časové vzdálenosti sice otevírá důležité otázky, nicméně populární podoby těchto směrů pracují s nevhodnými nástroji a problematickými předpoklady. A to zejména v tom ohledu, že do centra teorie staví izolovaného jednotlivce jako primárně odpovědného aktéra, čímž ignorují strukturální a systémové aspekty problémů, které chtějí řešit (Young, 1998; Adams, 2023).

Náš příspěvek bude postupovat následovně. Nejprve ukážeme, že pojem vzdálenosti je zásadní pro jakékoli etické uvažování. Následně představíme pohyb v současné morální teorii k takzvanému longtermismu a jeho hodnotový základ. Dále poukážeme na nebezpečí, která s sebou tento myšlenkový směr ve své populární podobě nese, a to zejména v kontextu současné environmentální krize. K longtermismu se totiž nehlásí jen filosofové, ale i nejlivnější světoví podnikatelé, kterým poukaz ke vzdálené budoucí vizi slouží k ospravedlnění jejich podnikatelských záměrů a politiky „business as usual“. Závěrem naznačíme jiný typ promýšlení budoucnosti, inspirovaný klimatickou fikcí (Robinson, 2021), který považujeme za lepší nástroj pro směřování společenské transformace s cílem dlouhodobé udržitelnosti.

The Concept of the Other as a Condition of Ethical Universality. Limits of Criticism of Recognition Theory

Ekaterina Shashlova
FHS UK Praha

Keywords: recognition, misrecognition, normative ethics, cosmopolitanism, decolonization

References:

Apel, K.-O. (1998) The apriori of the communication community and the foundations of ethics: the problem of a rational foundation of ethics in the scientific age. In: *Towards a Transformation of Philosophy*. Milwaukee: Marquette University Press. 1998.

Brandom, R. B. (2019). *A spirit of trust: A reading of Hegel's Phenomenology*. The Belknap Press of Harvard University Press.

Maesschalck, M. (2016). Contre le postulat de symétrie. Éthique décoloniale et subjectivation. In C. Cicotti & S. Cuoghi (Eds.), *La rencontre avec l'autre*, 45–73.

Maldonado-Torres, N. (2004). The topology of being and the geopolitics of knowledge: Modernity, empire, coloniality. *City*, 8(1), 29–56.

Nussbaum, M. (2019) *The Cosmopolitan Tradition: A Noble but Flawed Ideal*, Harvard University Press.

Renault, E. (2021). Doit-on opposer approches françaises et allemandes de la reconnaissance ? *Les Cahiers Philosophiques de Strasbourg*, 50, 131–146.

While contemporary philosophy remains rooted in the Modernity project, it shifts focus from the Subject to the Other. Through reflection or construction of the Other, ethical and political theory formation occurs, which includes Theory of recognition.

The presentation proposes to explore two versions of Recognition theory found in contemporary philosophical discourse. The first version is the universalist theory of recognition, or pragmatic theory of recognition, which utilizes the concept of the Other to justify the ethical and logical universality for addressing political and moral issues (Brandom, 2019; Renault, 2021). The second version is the relativist theory of recognition, presented as decolonial criticism of all forms of subject universalization. In this second version, the Other serves as an ontological basis for rejecting universality, which is merely an illusion created by the hierarchy and domination of some subjects over others. While the universalist theory emphasizes the essence of ethics and logic as an intersubjective phenomenon (Apel, 1998) surpassing national and cultural differences (Nussbaum, 2019), the relativist theory grounds universalism as «a trap» of coloniality formed in the era of Modernity. Demonstrating the political and authoritative nature of forming the universal Subject of modernity and considering the recognition process as a false symmetry of subjects and disregarding the differences in cultural experience, relativists (Maldonado-Torres, 2004; Maeschalck, 2016) criticize any universalist project, including the ethics and politics of cosmopolitanism.

The report suggests the necessity of a universalist theory of recognition for realizing local struggles for justice. Every Other that we recognize as subject is a bearer of the same virtues as ourselves. We share with other people not only objective knowledge, the laws of logic, but also the intersubjectivity of morality.

Caring for the nonhuman between Singer's animal ethics and posthumanism

Mgr. Julita Skotarska M.A.

Department of Philosophy and Religious studies,
FF UK Prague

Keywords: nonhuman, care, animal ethics, posthumanism

References:

DeFalco, A. (2023). *Curious Kin in Fictions of Posthuman Care*. Oxford University Press.

Haraway, D. J. (2008). *When Species Meet*. University of Minnesota Press.

Puig de la Bellacasa, M. (2017), *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. University of Minnesota Press.

Singer, P. (2001). *Animal Liberation*. Ecco Press.

This paper focuses on an important development in the thinking of the moral status of the nonhuman between Peter Singer's animal ethics and current accounts of posthuman care (Haraway, 2008; Puig de la Bellacasa, 2017, DeFalco, 2023).

Singer's Animal Liberation had a huge impact on the scholarly discussions concerning well-being of animals, most notably by putting sentient nonhuman animals on the philosophical map of moral considerability. In his proposal, animals ethically matter; we should care about them ethically, and this also implies certain ways we should care for them. However, Singer's theory relies on animals' similarity to humans, in particular on shared experience of suffering and pain. This constrains the range of human-nonhuman relationality and limits attentiveness to meaningful differences between them.

I will argue that the posthumanist accounts of care may offer a more fruitful ground for thinking the moral status of the nonhuman. In particular, I will engage with the concept of "nonmimetic caring" (Haraway, 2008), which does not reduce the significance of interspecies interactions by attempting to replicate interhuman relations and modes of being together. I will deploy it as a conceptual tool for "opening up care and kinship to include the range of more-than-human inter-dependencies and ontologies that produce and sustain life" (DeFalco, 2023:13-14). I will consider the potential of the notion of "nonmimetic caring" to enhance understanding of the demands of human-nonhuman cohabitation, as well as respond to current crises, such as a biodiversity loss. Finally, I will look at some of its challenges, especially for systematic philosophical analysis and normative ethics.

Piktorialismus a naturalistická fotografie v kontextu diskuse o uměleckém statusu fotografie ve 2. polovině 19. století

Mgr. Adéla Sommerová
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Klíčová slova: piktorialismus, Henry P. Robinson, naturalistická fotografie, Peter H. Emerson

Reference:

BUNNELL, P. C., 1992. Pictorial Photography, The Art of Pictorial Photography 1890-1925 [online]. Roč. 51, č. 2, s. 10 – 15. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3774688>

EMERSON, P. H., 1890. Naturalistic Photography for Students of the Art, London: Sampson Low, Martson, Searle & Rivington.

PALERMO, CH., 2007. The World in the Ground Glass: Transformation in P. H. Emerson's Photography. In: The Art Bulletin [online]. Roč. 89, č. 1, s. 130 – 147. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/25067304>

ROBINSON, H. P., 1869. Pictorial Effect in Photography. Being Hints on Composition and Chiaroscuro for Photographers to Which is Added a Chapter on Combination Printing, London: Piper & Carter.

Předkládaný příspěvek se zabývá porovnáním vlivných fotografických směrů druhé poloviny a konce 19. století – piktorialismu a naturalistické fotografie a jejich teoretické reflexi v dílech představitelů obou přístupů – Henryho Peach Robinsona a Petera Henryho Emersona.

Fotografie byla od počátku svého vzniku kritiky považována za pouhý „záznam skutečnosti“ a nebyl jí přiznáván umělecký status. Piktorialismus tak vznikl v reakci na tyto kritické ohlasy a jeho stoupenci legitimitu umělecké fotografie obhajovali. Za vzor považovali výtvarné umění, jemuž by se fotografie měla přiblížit. Ve své tvorbě usilovali o připodobnění fotografie výtvarnému dílu (především malbě) a k tomuto účelu využívali různé techniky, jako např. tzv. kombinovaný tisk. Prací s touto technikou se proslavil Henry P. Robinson, fotograf, který je považován za zakladatele piktorialismu. Své myšlenky Robinson shrnuje ve své knize Pictorial Effect in Photography, jež bude v tomto příspěvku reflektována.

Ve druhé části příspěvku bude zaměřena pozornost na směr zvaný naturalistická fotografie, jenž vznikl v reakci na piktorialismus. Stoupenci naturalistické fotografie věřili, že fotografie může být akceptována jako umělecká forma, aniž by napodobovala výtvarné umění. Naopak by se od něj měla co nejvíce odlišovat, neboť dle jejich názoru může jako umění obstát sama o sobě i jako pouhý záznam skutečnosti. Tyto argumenty formuluje Peter H. Emerson, zakladatel naturalistické fotografie, ve své knize Naturalistic Photography for Students of Art.

Cílem předloženého příspěvku je srovnání obou protichůdných přístupů k fotografii ve druhé polovině 19. století a představení tvorby uvedených autorů v kontextu diskuse o legitimitě umělecké fotografie.

Nietzschův projekt zchlazení mysli. (Motivy filosofické terapie ze středního období.)

Mgr. Bernard Soška
FHS UK Praha

Klíčová slova: Nietzsche, ochlazení, praktická filosofie, věda, umění, pesimismus, Nietzsche, svobodný duch, střední období

Reference:

Ansell-Pearson, K. (2018): Nietzsche's Search for Philosophy, On the Middle Writings. Bloomsbury Academic

Ansell-Pearson, K. (2015): The need for small doses: Nietzsche, fanaticism and epicureanism. University of Warwick

Franco, P. (2011): Nietzsche's Enlightenment, The Free-Spirit Trilogy of the Middle Period. The University of Chicago Press

Kaufmann, W. (1982): Nietzsche, Philosoph - Psychologe - Antichrist. Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt

Tento příspěvek se zaměřuje na Nietzscheovo řešení problému přehřívání myšlení v jeho nejrůznějších projevech (ať už se jedná o metafyziku, náboženský nebo politický dogmatismus). Ono přehřátí Nietzsche chápe jako jednostrannost způsobenou absencí zchlazující funkce poznání a vědeckého odstupu. Nietzsche ve středním období tedy zastává názor, že budoucnost závisí právě na specifické schopnosti ohřívát a zchlazovat mysl v odpovídající míře, jak píše Nietzsche: „iluzemi a jednostranností a vášněmi se musí roztápet, pomocí poznávající vědy je pak třeba přecházet zhoubný a nebezpečným následkům přetopení.“ (Nietzsche, 2018)

Přiblížíme si, jaké regulátory Nietzsche využívá a jaké navrhuje techniky filosofické terapie inspirované stoicismem a epikureismem. Důležitou úlohu rovněž sehrává věda pojatá jako dovednost udržovat čisté myšlení. Tato čistota nespočívá ve vyčleňování, ale v intelektuální svědomitosti a smyslu pro poctivost při objevování nových způsobů myšlení. Nietzsche tvrdí, že filosofie se musí naučit fungovat ve skromnějším módu. Jejím úkolem není vzbuzovat iluzorní naděje a útěchy, ale především mírnit náboženská a metafyzická očekávání. Má vrátet člověka zpět na Zem, podporovat soustředění a střízlivost.

Tento důraz na střízlivost v poslední části uvedeme do souvislosti se zdravím. Toto vědecké ochlazení totiž figuruje v Nietzscheově intelektuální biografii jako klíčový moment, kdy překonává pesimismus a romantismus raného období. Věda a radost z poznání se stávají důležitým krokem na cestě k osvobození ducha od umělecké metafyziky, metafyzické potřeby a jiných projevů nemoci.

Nakonec toto zdraví a schopnost udržovat ekvilibrium díky zchlazování Nietzsche převádí na obecnou rovinu. Nikoliv umění, ale věda mají připravit cestu k rozvoji „vyšší“ kultury, která není založena na homogenní jednotě, ale na polyfonii a mnohosti vztahů, kde koexistují nejrůznější elementy, a vytváří vhodné podhoubí pro ekumenického soužití v rámci celku.

Idea přátelství v merovejském a raně karolinském prostředí

Mgr. et Mgr. Martin Šenk
Ústav světových dějin, FF UK Praha

Klíčová slova: přátelství, karolinská renesance, Řehoř z Tours, Venantius Fortunatus, sv. Bonifác, Alkuin z Yorku

Reference:

Althoff, G. (1990) *Verwandte, Freunde und Getreue. Zum politischen Stellenwert der Gruppenbindungen im früheren Mittelalter.* Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Epp, V. (1999) *Amicitia: zur Geschichte personaler, sozialer, politischer und geistlicher Beziehungen im frühen Mittelalter.* Anton Hiersemann.

McGuire, B. P. (2010) *Friendship and Community: The Monastic Experience, 350–1250.* Cornell University Press.

Smetanová, Z. & Šenk, M. (2022) *Sexualita Alkuina z Yorku a metodologická otázka studia „homoerotického“ jazyka ve středověku.* Slovo a smysl. 19 (41), 13–26.

Šenk, M. (2023) *Přátelství v korespondenci Alkuina z Yorku.* Studia Theologica. 25 (2), 47–71.

Tyrrell, A. V. (2019) *Merovingian Letters and Letter Writers.* Brepols 2019.

Williard, H. (2022) *Friendship in the Merovingian Kingdoms: Venantius Fortunatus and His Contemporaries.* Arc Humanities Press.

V jednom menším dílku Alkuina z Yorku se ve fiktivním dialogu ptá Pipin (syn Karla Velikého) Alkuina na rozličné otázky, mezi nimiž zazní též: „Co je přátelství?“, načež se mu od Alkuina dostane odpovědi: „Rovnost mezi přáteli.“ Situace však není tak jednoduchá a jen v samotném Alkuinově díle lze sledovat hned několik významových rovin, které se pojí s problematikou přátelství. Celou situaci navíc komplikuje skutečnost, že od antiky do dnešních dní prošlo to, co by se dalo nazývat ideálem přátelství, celou řadou význačných změn, z nichž ty nejzásadnější se patrně odehrály v 19. a 20. století v souvislosti s procesy modernizace společnosti a vedly k tomu, že předmoderní jazyk přátelství, typický značnou afektivitou a duchovním rozměrem, se stal dnešním čtenářům obtížně srozumitelným. Příspěvek se pokusí poukázat na základní významové roviny přátelství, jejich původ v antické a patristické tradici a způsob možné recepce, a to na příkladu přístupu autorů doby merovejské a raně karolinské – zejména pak v kronice Řehoře z Tours a v korespondenci Venantia Fortunata, sv. Bonifáce a Alkuina z Yorku.

Søren Kierkegaard: způsoby sdělování a horizonty porozumění

BcA. Mgr. Dalimil Ševčík
Seminář estetiky, FF MU

Klíčová slova: Kierkegaard, porozumění, pseudonymita, dialog, teorie interpretace

Reference:

Garff, J. (1991). The Eyes of Argus. The Point of View and Points of View with Respect to Kierkegaard's "Activity as an Author". *Kierkegaardiana*, 15(1) 29–54.

Gouwens, D. J. (1995). Kierkegaard's Either/Or, Part One: Patterns of Interpretation. In Perkins, R. L. (Ed.) *Either/Or, I* (s. 5–50). Mercer University Press.

Mckinnon, A. (1969). Kierkegaard's Pseudonyms: A New Hierarchy. *American Philosophical Quarterly*, 19(6), 116–126.

Poole, R. (2001). 'Dizziness, falling... Oh (dear)!...' Reading Begrebet Angest for the Very First Time. *Kierkegaard Studies Yearbook*, 2001(1), 199–219.

Poole, R. (1993). *Kierkegaard: The Indirect Communication*. University Press of Virginia.

V příspěvku se budu zabývat možnostmi recepce a interpretace textů Sørensa Kierkegaarda. Je totiž zřejmé, že jejich celkový rozsah (tisíce stran) a původní jazyk (dánština 19. století) zdaleka nejsou jedinými překážkami stojícími před jejich čtenářem. Jako mnohem závažnější se jeví specifčnost forem sdělení, které autor volí. Dánský myslitel po sobě zanechal díla vydaná pod rozmanitými pseudonimy, právě tak jako spisy publikované pod vlastním jménem (vzdělavatelné a další náboženské „řeči“), a rovněž práce z různých důvodů nevydané (především deníky, jejichž celkový rozsah je srovnatelný s rozsahem děl vydaných). Některá díla připomínají filosofické nebo teologické pojednání (Pojem úzkosti, Filosofické drobký, Nemoc k smrti), jiná mají blízko k beletrii (Opakování), další by zase bylo možné označit jako „popularizační texty“ nebo „sekundární teologickou literaturu“ (vzdělavatelné řeči), nezřídka se zdají být (zároveň) osobní zповědí...

V rámci výkladu se budu věnovat právě způsobům sdělování, které dánský myslitel volí. Nejdříve krátce představím „panorama“ Kierkegaardova odkazu a možnosti jeho koherentního výkladu. Poukáži na specifika jednotlivých „typů“ spisů, jak jsou nastíněny výše. Stranou pozornosti přitom nezůstanou ani spisy, v nichž se Kierkegaard pokouší uchopit a vysvětlit pozici sebe sama jakožto autora a podat něco jako výkladová „vodítka“.

Následně se pokusím představit vlastní pokus o celistvou interpretaci děl kodaňského myslitele. Má interpretace bude vedena otázkou: „Jak rozumět autorovi, který rozvíjí ironii a niternost?“ Oba fenomény jsou totiž stěžejní pro Kierkegaardovo myšlení i pro možnost mu porozumět. Sdílejí také jednu důležitou charakteristiku: nelze je vyslovit přímo. Na základě těchto analýz se v závěru příspěvku otevřou obecnější tematické okruhy, vymezitelné následujícími dvěma otázkami: Jaká je povaha filosofické interpretace a v jakém je vztahu ke konkrétnímu textu? Co je skutečným cílem filosofie/filosofování a jak tento cíl odpovídajícím způsobem komunikovat?

Paradox důvěry: Etické reflexe a umělá inteligence ve filosofickém zkoumání

Mgr. Jana Švadlenková
Katedra filozofie, FF ZČU v Plzni

Klíčová slova: důvěra, umělá inteligence, etika, Asimov

Reference:

Asimov, I. (1950). *I, Robot*. Doubleday.

Baier, A. (1986). Trust and Antitrust. *Ethics*, 96(2), 231-260. <https://doi.org/10.1086/292745>

Nickel, P. J. (2007). Trust and Obligation-Ascription. *Ethical Theory and Moral Practice*, 10(3), 309-319. <https://doi.org/10.1007/s10677-007-9069-3>

Důvěra, jakožto základní prvek mezilidských vztahů, hraje klíčovou roli v etickém rámci lidského života. Avšak, zatímco důvěra je stavebním kamenem společenství, může se stát zranitelným bodem, zejména v případech, kdy je zneužita.

Ve svém příspěvku se zaměřím na koncept důvěry a jeho role v lidském životě z perspektivy filosofie, s důrazem na etický diskurz. Budu zkoumat různé filosofické formy této jistoty a diskutovat, jak můžeme chápat její význam a úskalí. Kupříkladu můžeme přijmout tezi, že důvěra může být zrazena, nikoli však zklamána (Baier, 1986). Zrada s ní však nemusí být spojována nutně, právě naopak může vyvolávat pouze zklamání (Nickel, 2007). Paradox důvěry otevírá široký prostor pro filosofické zkoumání, které nám umožňuje nahlédnout do hlubších souvislostí lidského vztahu k důvěře a morálnímu jednání.

Zvláštní pozornost pak věnuji srovnání filosofického pojetí důvěry s tím, jak je zobrazována v dílech sci-fi autorů v souvislosti s umělou inteligencí. Zda je možné považovat umělou inteligenci za důvěryhodnou a zda má schopnost dodržovat své sliby. Toto představuje zajímavou otázku, která otevírá diskuzi o povaze důvěry a její aplikaci mimo lidskou sféru. Jako příklad je nutné uvést Asimovy zákony robotiky, které v sobě implicitně nesou nutnost důvěry lidí v konání robotů, přičemž už v prvním zákonu je psáno, že “robot nesmí ublížit člověku...” (Asimov, 1950). Nabízí se však otázka, zda to, co označujeme za “důvěru”, je ve vztahu ke strojům opravdu to samé, jako když tento pojem vztahujeme k lidem.

Tímto příspěvkem se snažím poukázat na šíři tématu důvěry z etického pohledu a jeho relevanci v současných debatách nejen ve filosofickém diskurzu, ale i ve sféře technologie a umělé inteligence.

Sade, Nietzsche a jejich interpreti

Bc. Vojtěch Trnka
Katedra filozofie, FF UPOL

Klíčová slova: sade, nietzsche, interpretace, bataille, blanchot, klossowski, paulhan, adorno, horkheimer, kant.

Reference:

Adorno, T. & Horkheimer, M. (2009). Dialektika osvícenství. OIKOYMENH

Bataille, G. (2001). Erotismus. Herrmann a synové.

Blanchot, M. (2008). Lautréamont a Sade. Garamond

Klossowski, P. (2004). Sade můj bližní. Herrman a synové.

Paulhan, J. (1987). Marquis de Sade et sa complice. Editions Complexe.

V průběhu první poloviny minulého století, obzvláště ve frankofonním prostředí, se objevilo hned několik autorů, kteří spatřovali ideovou podobnost mezi romanopisectvím markýze de Sada a filozofií Friedricha Nietzscheho. Úvahy spočívaly např. na příbuznosti chápání nadčlověka a sadistické suverenity, na podobnosti tezí v rámci jejich ateistické filozofie, kritice křesťanství a společenských hodnot. Například Klossowski zašel tak daleko, že motiv věčného návratu téhož spatřoval již v díle Sadově (Klossowski, 2004).

Tvrzení se pohybovala od ukazování na paralely v dílech obou autorů, přes čtení Sadova díla prizmatem Nietzscheho myšlení, jak je tomu u Klossowského (Klossowski, 2004). Podobné interpretace Sada s patrným Nietzscheovým vlivem uskutečnili také Bataille (Bataille, 2001) a Blanchot (Blanchot, 2008). Výjimečně se objevila i nařčení Nietzscheho z přímé inspirace Sadovým dílem (Paulhan, 1987). Přímé srovnání obou děl vypracovali Adorno s Horkheimerem (Adorno & Horkheimer, 2009).

Má prezentace se zaměřuje na tuto skupinu interpretů, jež spatřovali analogické filozofické motivy a témata mezi Sadem a Nietzschem. Probráno bude jejich čtení Sada a návaznosti s Nietzscheovým dílem. Pro Nietzscheho inspiraci Sadem neexistuje žádný historický ani textový důkaz, proto není mým cílem něco takového prokázat. Proto se prezentace soustředí čistě na práci těchto povětšinou francouzských interpretů. V prezentaci samozřejmě pracuji i s dílem Sadovým a Nietzscheovým, ale nepokouším se o vlastní srovnávací práci kvůli poměrně mohutnému korpusu obou autorů. Sadův i Nietzscheův vliv je velmi zřetelný v existencialismu, ale také směrech pozdějších. Ačkoli vztah mezi těmito dvěma literáty nelze prokázat, věřím, že jeho prozkoumání povede k lepšímu pochopení intelektuálního prostředí, v němž se s předpokladem této podobnosti operovalo. Nejen co se literárně-historického vývoje týče, ale také konceptuálních kategoriích s nimiž kontinentální autoři minulého století pracovali.

Nietzschova koncepce zdraví duše ve světle současných definicí duševního zdraví

Mgr. Marek Vodička

Katedra obecné antropologie, FHS UK Praha

Klíčová slova: Nietzsche, zdraví, duše, well-being, štěstí, psychologie

Reference:

<https://www.who.int/about/accountability/governance/constitution>

Vodička, M. (2020) Pojmy dekadence a zdraví v Nietzscheho pozdní filosofii. Diplomová práce, vedoucí Novák, Aleš. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra obecné antropologie.

Vodička, M. (2022) Nietzscheho kritika sebezáchovného pudu jakožto „kardinálního pudu“ živé bytosti. *Ergot*, 01/2022, roč. 6, s. 45–53.

Seligman, M. E. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Simon and Schuster.

Ve svém příspěvku se budu snažit ukázat, že Nietzscheova koncepce zdraví duše [Gesundheit der Seele] – tak, jak ji interpretuji já ve své disertační práci – může být zajímavou inspirací pro to, jak chápeme dnes na každodenní i medicínské bázi podstatu duševního zdraví. Nietzsche totiž pod zdravím duše rozumí charakteristiky, které jsou z dnešního pohledu poměrně neobvyklé, ale zároveň, jak se budu snažit argumentovat, velice trefné. Jde o charakteristiky, které lze přetlumočit jako „zdravou sobeckost“, „dlouhodobou oddanost jedné vášni“, „absence sklonu obviňovat“ a „afirmace života“. V příspěvku vysvětlím, co má Nietzsche těmito charakteristikami přesně na mysli a proč považuje právě je za „symptomy“ zdraví duše. Nakonec se pokusím Nietzscheovu koncepci zdraví duše konfrontovat se dvěma současnými definicemi duševního zdraví. Nejprve s definicí, která je dnes již sice zastaralá, ale mnohdy stále figuruje v každodenním, laickém pojetí duševního či tělesného zdraví – totiž, že zdraví lze definovat jednoduše jako absenci nemoci. Ukáži, že proti této definici Nietzsche explicitně vystupuje argumentací, že nemoc je nutná pro existenci, a hlavně stupňování, zdraví, což se projevuje zejména v jeho čtvrté charakteristice zdraví duše jako „afirmace života“, jak ukáži. Dále půjde o aktuální definici používanou Světovou zdravotnickou organizací (WHO), podle níž je duševní zdraví „pocit pohody, v němž každý jedinec naplňuje svůj vlastní potenciál, zvládá běžný životní stres, může pracovat produktivně a plodně a je schopen přispívat k prospěchu své komunity“. Tuto definici se pokusím porovnat s Nietzscheovou koncepcí zdraví duše a prozkoumat, v čem se shodují a v čem by ji Nietzscheova koncepce potenciálně mohla doplňovat či rozšiřovat. Cílem příspěvku bude ukázat, že Nietzsche může být inspirativní autor pro současnou psychologii well-beingu tím, že může potenciálně přispět ke zpřesnění či obohacení významu jejich základních pojmů a definic.

Herderova filosofie v kontextu současnosti: Humanita jako ontologický pojem

Mgr. Adam Vostárek
FHS UK Praha

Klíčová slova: Herder, humanismus, Mytologie, lidskost, filosofie dějin, romantismus, ideologie

Reference:

Herder, J.G. (1793), *Briefe zur Beförderung der Humanität*, Riga.

Herder, J.G. (1791), *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*, Berliner Ausgabe.

Herder, J. G. (1941), *Vývoj lidskosti* (J. Patočka, překl.), Jan Laichter v Praze.

Nurczyńska, M. (2004), *Vom Mythos zur Ideologie, Lingua ac Communitas*.

Roku 1941 vydává Patočka soubor překladů díla J. G. Herdera pod názvem Vývoj lidskosti. Tato kniha sestává ze dvou částí, překladu velké části Herderových Idejí k filosofii vzdělání lidstva a několika překladů z Herderových Dopisů na podporu humanity. Ve svém příspěvku se budu zabírat především druhou ze zmíněných částí Patočkova překladu. Ta je totiž uvedena pozoruhodným spisem, o kterém se domnívám, že není překladem, nýbrž Patočkovými poznámkami k Herderovu dílu. Důvody, proč jsem toho názoru, budu taktéž prezentovat v příspěvku.

Na základě tohoto spisu, který nese název O charakteru lidskosti, hodlám vyložit Herderovo pojetí humanity. Herder chápe humanitu jako přírodní sílu, která umožňuje člověku zdokonalení svobody, se kterou volí svá určení. Celý tento výměr pak stojí na rozlišení mezi zvířetem a člověkem jakožto mezi tvorem dokonale uzpůsobeným k bytí sebou samým, jenž svou činností vždy jen afirmuje své bytí a člověkem, který je po stránce těla vždy nedokonalý, a tedy musí svá určení volit. Právě tento moment Herderovy filosofie zachycuje Patočkův text takovým způsobem, že ho mohu souvisle vyložit, čímž nám dle mého názoru mnohé zjednodušil. Cílem mého příspěvku je tak nejen analyzovat povahu Patočkova textu, nýbrž především ho využít k výkladu stěžejního ontologického pojmu Herderovy filosofie, humanity.

V závěru svého příspěvku se budu věnovat širším aplikacím této koncepce. Hodlám ukázat, jak pracuji s Herderovým pojetím humanity v kontextu geneze ideologického myšlení, čímž také předvedu výsledky aktuálně probíhajícího projektu GAUK, jehož jsem součástí. Pro tento účel provedu krátkou polemiku s textem Vom Mythos zur Ideologie – theoretische modelle (Nurczyńska, 2004) na které ukáži, jak může analýza raně romantického myšlení napomoci pochopení myšlení ideologického. Na úplný konec pak nastíním další možné aplikace a využití této koncepce v současných vědeckých debatách.

